

Rapport 2019:9

Länsstyrelsen
Stockholm

Romsk inkludering

Årsrapport 2018

Utgivningsår: 2019
ISBN: 978-91-7281-898-9

För mer information kontakta enheten för arbetsmarknads- och rättighetsfrågor.

Länsstyrelsen i Stockholm
Regeringsgatan 66, Box 22067, 104 22 Stockholm
Telefon: 010-223 10 00

Länsstyrelsens rapporter finns på
www.lansstyrelsen.se/stockholm/publikationer

Förord

Länsstyrelsen i Stockholms län har sedan 2012 haft i uppdrag att samordna och följa upp insatser inom den långsiktiga strategin för romsk inkludering. Detta är Länsstyrelsens sjätte årsrapport inom ramen för uppdraget.

Rapporten visar att de kommuner som fått statsbidrag för att utveckla arbetet med romsk inkludering genomför viktiga insatser som gör skillnad, men arbetet på den lokala nivån skulle behöva nå ut till fler kommuner om strategins mål ska kunna nås. Även myndigheternas arbete skulle behöva växlas upp då insatserna är så begränsade att de har svårt att påverka situationen på nationell nivå.

Mirelle Gyllenbäck och Emmy Bornemark, båda utvecklingsledare på Länsstyrelsen, har skrivit rapporten som bygger på redovisningar från myndigheter och kommuner. I rapporten ges även en beskrivning av Länsstyrelsens verksamhet på området.

Stockholm den 9 april 2019

Åsa Ryding
Stf länsöverdirektör

Innehåll

Sammanfattning.....	5
Inledning	7
Länsstyrelsens arbete med samordning och uppföljning	9
Insatser under 2018	9
Myndigheter med särskilda uppdrag kring romsk inkludering ..	15
Arbetsförmedlingen.....	15
Boverket.....	18
Skolverket	20
Ökad kunskap om nationella minoriteter i skolan med fokus på romer...	22
Socialstyrelsen	24
Kulturrådet	26
Institutet för språk- och folkminnen.....	27
Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor	28
Utvecklingskommunernas redovisningar avseende verksamhetsår 2018	31
Utmärkande för verksamheten år 2018	31
Styrning.....	32
Insatser och metoder i utvecklingskommunerna för att främja romsk inkludering.....	34
Romsk delaktighet och inflytande	40
Mänskliga rättigheter.....	41
Jämställdhet	42
Utvecklingskommunernas utmaningar och möjligheter att lära av varandra	43
Länsstyrelsens analys och rekommendationer för fortsatt arbete	46
Kommunal verksamhet	46
Myndigheternas arbete behöver intensifieras.....	48
Gemensamma utmaningar	49
Länsstyrelsens rekommendationer	51

Sammanfattning

Länsstyrelsens arbete med att samordna och följa upp strategin för romsk inkludering har pågått i sex år. Myndighetens arbete kräver stor flexibilitet och olika slags kompetenser då arbetet varierar mellan utredningsarbete och utåtriktade insatser såväl som kommunikationsinsatser. Under 2018 har Länsstyrelsen genomfört insatser för flera målgrupper och med flera olika metoder. Myndigheten har främst haft kontakter med kommuner, myndigheter och det romska civilsamhället. För att stötta arbetet har myndigheten arrangerat lärandeträffar, uppföljningsmöten och nätverksmöten. Myndigheten har även föreläst om strategin och arrangerat samrådsmöten. Ett särskilt utvecklingsarbete har gjorts för att effektivisera samrådsförandet och därmed att frigöra tid för minoritetsorganisationerna.

I syfte att sprida kunskap om arbetet med romsk inkludering har myndigheten också publicerat artiklar på minoritet.se, skickat ut nyhetsbrev och varit i kontakt med romsk media. Därutöver har skolboken *Antiziganismen i Sverige* tryckts vid tre olika tillfällen och spridits till pedagoger.

Under 2018 har Länsstyrelsen även slutfört och redovisat den nulägesbeskrivning som myndigheten fick i uppdrag att ta fram. Nulägesbeskrivningen beskriver bland annat att arbetet med romsk inkludering är skört utifrån ett kompetensförsörjningsperspektiv och att involverade aktörer behöver riktade medel för att kunna driva verksamheten.

Länsstyrelsen har arbetat med att samordna arbetet med strategin på framför allt tre områden; i relation till nulägesbeskrivningen, samrådsarbete och i kunskaphöjande konferenser. Länsstyrelsen har då haft kontakter med följande myndigheter som också haft uppdrag inom ramen för strategin: Arbetsförmedlingen, Boverket, Skolverket, Socialstyrelsen, Kulturrådet, Institutet för språk- och folkminnen samt Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

Fem kommuner har bedrivit utvecklingsarbete med statsbidrag för romsk inkludering under året, det är Borås, Gävle, Haninge, Stockholm och Uppsala. Dessa kommuner lägger tonvikten vid olika delar av strategins delområden, tillsammans har de utvecklat insatser som täcker in alla områden och som visar att arbetet gör skillnad. Kommunerna rapporterar positiva resultat i relation till flera målgrupper, till exempel insatser för att kompetensutveckla personal, metoder för att låta allmänheten ta del av romsk historia genom att lyfta fram dem i det offentliga rummet och arbetssätt för att stärka unga att vara öppna med sin romska identitet.

Arbetet i utvecklingskommunerna präglas också av en rad utmaningar. Till exempel är flera av kommunernas kompetensförsörjning vad gäller personer

med romsk kultur- och språkkunskap skör och samrådsarbetet behöver utvecklas.

Länsstyrelsens analys av helheten är att arbetet på både lokal och nationell nivå behöver stärkas. Om strategins mål ska nås, det vill säga att den rom som fyller 20 år 2032 ska ha likvärdiga möjligheter i livet som den som är icke-rom, behöver det tillföras resurser på samtliga områden. Det utvecklingsarbete som bedrivs i kommunerna behöver spridas och myndigheternas arbete behöver skalas upp. Därutöver behöver de insatser som initieras bli mer långsiktiga.

Inledning

År 2012 beslutades en strategi för romsk inkludering för åren 2012–2032. Strategin utgår från de mänskliga rättigheterna med särskild betoning på principen om icke-diskriminering. Målgruppen är framförallt de romer som befinner sig i ett socialt och ekonomiskt utanförskap och är utsatta för diskriminering. Romers deltagande och inflytande bör genomgående säkerställas i strategin. Insatserna ska ingå i myndigheternas och kommunernas ordinarie verksamhet.

Den tjugoåriga strategin genomförs inom ramen för den minoritetspolitiska strategin och ska ses som en förstärkning av minoritetspolitiken. Det övergripande målet är att den rom som fyller 20 år 2032 ska ha likvärdiga möjligheter i livet som en person som inte är rom. De då tjugoåriga romernas rättigheter bör tas tillvara inom ordinarie strukturer och verksamhetsområden i lika hög grad som rättigheterna för tjugoåringarna i den övriga befolkningen.

Under 2018 gick arbetet med strategin för romsk inkludering in på sitt sjunde år. De fem så kallade utvecklingskommunerna fortsatte sitt arbete, liksom myndigheterna med särskilda regeringsuppdrag med koppling till strategin.

Länsstyrelsen i Stockholms län har för åren 2012–2019 i uppdrag att samordna och följa upp insatser inom den långsiktiga strategin för romsk inkludering. Detta är myndighetens sjätte årsrapport inom ramen för detta uppdrag.

Romer är inte en homogen minoritet. Idag lever många olika grupper av romer i Sverige, minoriteten talar olika språk, tillhör olika romska kulturer och utövar olika romska traditioner. Romani chib är ett samlingsbegrepp för alla de olika romska varieteter som talas i världen.

Målgruppen för strategin för romsk inkludering är framförallt de romer som befinner sig i ett socialt och ekonomiskt utanförskap och är utsatta för diskriminering. Länsstyrelsen är medveten om att samtliga individer som identifierar sig som romer inte omfattas av alla skrivningar i alla delar av rapporten. Romska organisationer¹ har haft möjlighet att läsa ett utkast av rapporten och inkomma med skriftliga synpunkter. Dessa lyfts främst i rapportens sista avsnitt. De romska organisationerna har olika syn på rapportens innehåll och vilka delområden som bör prioriteras. Det finns även

¹ Romska organisationer som fått organisationsbidrag från Länsstyrelsen i Stockholm, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor eller Jämställdhetsmyndigheten, har haft möjlighet att inkomma med synpunkter på rapportens innehåll. Dessa organisationer är: Romano Paso Research Centre, Centralförbundet Roma International, Roma Institutet, Sveriges Romerförbund, Riksförbundet Romer i Europa, Frantzwagner Sällskapet, International Romska Evangeliska Missionen, Trajosko Drom och Internationella rom och resande kvinnoforum.

olika uppfattningar om vem som bör utgöra en prioriterad målgrupp inom strategin.

Underlag rapporten bygger på

Denna årsrapport bygger på en sammanställning av Länsstyrelsens genomförda aktiviteter och insatser inom myndighetens samordningsuppdrag. Rapporten bygger även på årliga redovisningar från de fem så kallade utvecklingskommunerna. Den bygger även på redovisningar från de myndigheter som har uppdrag med koppling till strategin för romsk inkludering. Rapporten bygger slutligen på löpande uppföljning som Länsstyrelsen genomfört med kommuner, myndigheter samt samråd med romer.

Denna rapport fokuserar huvudsakligen på insatser som genomförts under verksamhetsåret 2018. I den mån kommuner och myndigheter rapporterat insatser som genomförts eller kommer att genomföras under början av 2019, kommer även dessa insatser att redovisas.

Rapportens disposition

Denna rapport inleds med ett avsnitt om Länsstyrelsens arbete med samordnings- och uppföljningsuppdraget inom romsk inkludering. I det andra avsnittet återfinns en sammanfattning av de myndigheter som under 2018 haft i regeringsuppdrag att genomföra insatser med bäring på romsk inkludering. Det tredje avsnittet bygger på en sammanfattning av utvecklingskommunernas redovisningar av vilka insatser de genomfört under 2018. Det fjärde och sista avsnittet är Länsstyrelsens analys av genomfört arbete inom området under verksamhetsår 2018 samt rekommendationer för fortsatt arbete inom strategin för romsk inkludering.

Länsstyrelsens arbete med samordning och uppföljning

Under 2018 har Länsstyrelsen haft två regeringsuppdrag inom strategin för romsk inkludering. Länsstyrelsen ska inom det övergripande samordnings- och uppföljningsuppdraget bland annat stödja kommuner att utveckla arbetssätt och metoder. Det andra regeringsuppdraget, om att ta fram en nulägesbeskrivning i kommuner med verksamhet för romsk inkludering, redovisades under hösten 2018.

Länsstyrelsen utgör med sitt nationella och övergripande uppdrag en central aktör i strategin för romsk inkludering. Uppdraget är brett och riktar sig till såväl kommuner som myndigheter. Romer ska vara delaktiga och ha inflytande i arbetet som genomförs.

I avsnittet nedan redogör Länsstyrelsen i Stockholm övergripande för de insatser myndigheten varit involverad i under 2018.

Insatser under 2018

Uppdrag om att ta fram en nulägesbeskrivning

Länsstyrelsen har haft i regeringsuppdrag att ta fram en nulägesbeskrivning i kommuner med verksamhet för romsk inkludering under åren 2012–2017, det vill säga tidigare pilotkommuner och nuvarande utvecklingskommuner. Uppdraget redovisades i december 2018. Nulägesbeskrivningen ger en övergripande bild av hur arbetet med strategin för romsk inkludering fortlöper i de tio kommunerna.

Nulägesbeskrivningen bygger på intervjuer som genomförts med romer i fem kommuner och svar på enkätfrågor som skickats ut till tjänstepersoner på lokal nivå i tio kommuner. Uppdraget har genomförts i en arbetsgrupp i samverkan med Arbetsförmedlingen, Boverket, Folkhälsomyndigheten, Socialstyrelsen, Skolverket och romska sakkunniga. Diskrimineringsombudsmannen deltog med synpunkter på rapporten i uppdragets slutskede. Arbetet som genomfördes i arbetsgruppen var av praktisk karaktär och romska sakkunniga har bidragit med sin kompetens genom att ge synpunkter på frågeställningar som myndigheterna tagit fram och gett feedback på rapportutkastet.

Nulägesbeskrivningen kan inte betraktas som en uppföljning av den nulägesbeskrivning som Länsstyrelsen redovisade till Regeringskansliet 2014. Detta då bland annat metoden skiljer sig åt men även eftersom andra personer har intervjuats.

I nulägesbeskrivningen konstaterar Länsstyrelsen att arbetet med romsk inkludering fortfarande till stor del är avhängigt enskilda samordnare, brobyggare och samrådspersoner. Ofta fattas även ett tvärsektorielt perspektiv i frågan. Myndigheten ser slutligen att kommuner och myndigheter behöver riktade uppdrag och särskilda medel för att säkerställa sina skyldigheter gentemot den romska minoriteten.

Uppföljningsmöten med kommuner och myndigheter

I syfte att få en aktuell bild av de insatser som genomförs inom strategin för romsk inkludering genomför Länsstyrelsen uppföljningsmöten. Dessa sker ibland enskilt med kommuner och myndigheter men ofta försöker Länsstyrelsen delta i större arrangemang eller möten arrangerade av andra aktörer. De brobyggarträffar som Skolverket anordnar tillsammans med Socialstyrelsen är ett bra forum för myndigheten att få en nulägesbild av aktuella insatser men även för att knyta nya kontakter. Under 2018 har Länsstyrelsen deltagit vid två sådana träffar. Länsstyrelsen har vidare deltagit vid två uppföljningstillfällen som Skolverket och Socialstyrelsen har genomfört i de kommuner som har anställt personer som deltar på brobyggarutbildningen vid Södertörns högskola.

Lärandeträffar med utvecklingskommuner

Som ett stöd till de kommuner som har statsbidrag för att bedriva utvecklingsverksamhet utifrån strategin har Länsstyrelsen deltagit i så kallade lärandeträffar. Dessa träffar ska fungera som ett forum för kunskaps-spridning och erfarenhetsutbyte mellan utvecklingskommunerna. Lärandeträffarna har främst riktat sig till de i kommunerna som arbetar operativt med romsk inkludering, det vill säga involverade tjänstepersoner, till exempel samordnare och brobyggare. Under 2018 har totalt tre lärandeträffar ägt rum, i Haninge, Stockholm och Uppsala. Lärandeträffarna har haft olika teman som utgjort en grund för samtalen under mötena. Dessa teman har varit kommunikationsinsatser, handlingsplansplaner och brobyggarverksamheten. Till träffarna har bland annat Statskontoret, Kulturrådet och Språkrådet bjudits in för att berätta om deras uppdrag med koppling till strategin samt för att svara på frågor.

Under de två lärandeträffar som ägt rum under hösten 2018 har de aktuella utvecklingskommunerna haft huvudansvaret för att bjuda in relevanta aktörer, ta fram dagordning samt övrig detaljplanering.

Nätverk för romsk inkludering

Länsstyrelsen har under 2018 återupptagit det kommunala nätverket för romsk inkludering. Syftet med nätverket är att utveckla och sprida lokala strategier, metoder och arbetsformer för implementeringen av regeringens strategi för romsk inkludering. Under 2018 har två så kallade erfarenhetsdagar ägt rum. Under dessa har både kommunala och lokala erfarenheter lyfts. Målgrupp för dessa har varit kommuner i nätverket samt myndigheter

som har uppdrag inom ramen för strategin för romsk inkludering. Kommunerna har haft möjlighet att bjuda med romska representanter från föreningar eller personer som ingår i samråd på kommunal nivå. Under den första erfarenhetsdagen fick deltagarna bland annat ta del av erfarenheter från hur en tidigare pilotkommun arbetat med samråd med den romska målgruppen samt om projektet kring romska hälsoinspiratörer som bedrivs av det romska ungdomsförbundet. Den andra erfarenhetsdagen hade fokus på två verksamhetsområden i strategin: rätten till arbete samt rätten till språk och kultur.

Löpande kontakter, information och rådgivning

I Länsstyrelsens roll för genomförandet av strategin för romsk inkludering blir myndigheten ofta kontaktad av kommuner, myndigheter och representanter för romska organisationer. Det kan exempelvis handla om att en kommun vill få mer information om vilka romska organisationer och föreningar som finns nationellt eller att en kommun avser att lyfta den romska minoriteten i olika sammanhang och vill ha stöd i hur de ska göra. Det kan även handla om frågor från det romska civilsamhället om var de kan ansöka om olika typer av bidrag till sina föreningar.

Denna typ av kontakter har varit relativt konstant under året.

Föreläsningar och annan information

En viktig del i Länsstyrelsens uppdrag är att informera om strategin för romsk inkludering och det arbete som bedrivs i olika kommuner och på myndigheter. Under året har myndigheten deltagit i olika sammanhang för att informera och föreläsa om strategin. Länsstyrelsen har bland annat medverkat i två kommunala samråd, i Linköping och Örebro, för att informera om arbetet med strategin och om det särskilda uppdraget om att ta fram en nulägesbeskrivning i kommuner med verksamhet för romsk inkludering under åren 2012–2017. Myndigheten har även deltagit i en utbildningsinsats som riktade sig till socialtjänsten i Gävle. Myndigheten har även deltagit i ett informationstillfälle som ett studieförbund anordnade, vid namn ”En kväll för och om romsk inkludering”.

Mänskliga rättighetsdagarna är ett viktigt sammanhang för att sprida information och kunskap om arbetet med strategin. Länsstyrelsen deltog tillsammans med Sametinget i en gemensam monter för att informera allmänheten om den nationella minoritetspolitiken samt för att svara på frågor. Under årets MR-dagar samarbetade Länsstyrelsen och Sametinget med de nationella minoriteternas ungdomsförbund. Även det romska ungdomsförbundet deltog och berättade bland annat om projekt de arbetar med.

Under MR-dagarna arrangerade Länsstyrelsen också ett miniseminarium om romsk inkludering. Temat var ”Myndigheter följer upp rättigheter tillsammans med romer”. Seminariet handlade om romers delaktighet och inflytande i uppdraget om att ta fram en nulägesbeskrivning i kommuner

med verksamhet för romsk inkludering. Under seminariet deltog Folkhälsomyndigheten och en romsk sakkunnig.

Samrådsmöten och dialog med romska representanter

Romers delaktighet och inflytande är centrala principer i strategin för romsk inkludering men även i de olika uppdrag Länsstyrelsen har inom romsk inkludering. Myndigheten involverar den romska målgruppen bland annat genom samråd och som sakkunnig i arbetsgrupper.

Länsstyrelsen har som ambition att samråden ska nå ut så brett som möjligt i den romska målgruppen samt att nå ut till kvinnor och ungdomar som är strategins prioriterade målgrupper. Samråden kallas ibland för romskt forum då en specifik frågeställning ska avhandlas. Under 2018 har myndigheten genomfört totalt tre samråd tillsammans med den romska målgruppen. Ett romskt forum genomfördes med fokus på den föregående årsrapporten för romsk inkludering avseende verksamhetsår 2017. Syftet med mötet var att de inbjudna skulle få möjlighet att lämna synpunkter på årsrapportens innehåll med särskild betoning på myndighetens bedömningar och förslag. Dessa synpunkter finns med som ett särskilt kapitel i föregående årsrapport vid namn ”Synpunkter från romskt forum”.

Ett gemensamt samråd genomfördes i april 2018 med romska, judiska, tornedalska och sverigefinska minoriteternas riksorganisationer. Syftet var att dels presentera årsrapporten avseende uppföljningen av den nationella minoritetspolitiken, dels årsrapporten för romsk inkludering. Under samrådet diskuterades även hur processen med årsrapporterna kunde se ut framöver.

Ytterligare ett samrådsmöte genomfördes under hösten med romska organisationer. Syftet var att bland annat diskutera ett nytt samordnat samrådsförfarande, se nedanstående avsnitt.

Samordnat samrådsförfarande

Länsstyrelsen har sett över strukturen för myndigheters samråd med nationella minoriteter. Bakgrunden till detta är bland annat de ändringar i lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk som trätt i kraft den 1 januari 2019. Förändringarna innebär bland annat att bestämmelserna om samråd förstärks. Samråd ska ske genom en strukturerad dialog och intentionen är att minoriteternas synpunkter och behov ska beaktas i myndigheternas beslutsfattande. Myndigheten påbörjade därför ett arbete för att samordna och behovsanpassa samrådsförfarandet. Syftet är att effektivisera samrådsprocesserna, motverka samrådströtthet och främja samverkan mellan nationella minoritetsorganisationer och myndigheter.

Länsstyrelsen tog under 2018 fram ett förslag till strukturerad dialog som användes som diskussionsunderlag under de samråd som genomfördes med de nationella minoriteterna samt myndigheter. Förslaget utmynnade i ett erbjudande dels till myndigheter, dels nationella minoriteter om att delta i ett samordnat samrådsförfarande. Ett tjugotal myndigheter och 15

organisationer som representerade judar, romer, sverigefinnar och tornedalingar tackade ja till erbjudandet. De nationella minoritetsorganisationerna fick ange vilka myndigheter som just de hade ett behov och intresse av att träffa. Ett första samordnat samrådsförfarande ägde rum under två heldagar i februari 2019 i Länsstyrelsens lokaler. Länsstyrelsen valde att inte genomföra egna samråd under detta tillfälle då myndigheten under senhösten haft samråd med de nationella minoriteterna. Länsstyrelsen tog dock tillfället i akt och resonerade med alla de romska organisationer som närvarade om den struktur som Länsstyrelsen valt för delaktighet och inspel till denna årsrapport. En ny runda av samordnat samråd är planerat att äga rum i september 2019.

Myndighetssamordning

Utöver det samordningsarbete som har skett i utvecklingen av en hållbar samrådsmodell har Länsstyrelsens arbete med myndighetssamordning främst skett inom ramen för uppdraget att ta fram en nulägesbeskrivning. Myndigheten har då samordnat arbetsmöten tillsammans med samverkande myndigheter som deltagit i uppdraget och romska sakkunniga. Myndigheten har även bjudit in nationella myndigheter med uppdrag inom strategin för romsk inkludering till erfarenhetsdagar.

Sprida kunskap om arbetet med romsk inkludering

I Länsstyrelsens samordnings- och uppföljningsuppdrag ingår även att sprida kunskap om arbetet för romsk inkludering. Detta uppdrag är brett och omfattar olika målgrupper, dels de som redan är initierade i frågor som rör romsk inkludering, dels de med mindre kunskap om vad frågan innebär. Utöver att Länsstyrelsen genomför föreläsningar om strategin för romsk inkludering använder myndigheten andra kanaler för att nå ut med information om arbetet.

Webbplatsen minoritet.se och nyhetsbrev

Webbplatsen minoritet.se är en viktig kanal för att sprida kunskap om arbetet för romsk inkludering. Under året har fem stycken artiklar publicerats på webbplatsen, några av dessa har myndigheten själv skrivit i syfte att öka kunskapen om de aktiviteter som myndigheten genomför med koppling till romsk inkludering. Sedan 2017 finns även en särskild samlingssida på minoritet.se med enbart information om arbetet med romsk inkludering.

Länsstyrelsens och Sametingets nyhetsbrev om myndigheternas arbete kring den nationella minoritetspolitiken skickas ut fyra gånger per år. I samtliga nyhetsbrev har lokala och nationella insatser som sker inom ramen för romsk inkludering lyfts.

Unga ambassadörer

Länsstyrelsen stöttar Romska ungdomsförbundets projekt kring unga ambassadörer för romsk inkludering. Länsstyrelsen anser att det är angeläget då kvinnor och unga är prioriterade målgrupper i strategin. Syftet med

projektet är att unga romer i utvecklingskommunerna ska få mer kunskap om arbetet inom strategin för romsk inkludering. De ska i sin tur genomföra informationsinsatser för att sprida kunskap till unga i deras kommuner om arbetet med strategin samt sprida skolboken "Antiziganismen i Sverige" till rektorer och lärare. Länsstyrelsen har under 2018 deltagit i två utbildnings-tillfällen för ungdomarna för att utbilda om strategin för romsk inkludering samt delta i ett erfarenhetsutbyte med dem.

Skolboken "Antiziganismen i Sverige"

Länsstyrelsen har fortsatt att sprida skolboken "Antiziganismen i Sverige" i olika sammanhang. Under hösten 2017 upphandlade myndigheten en webbtjänst som erbjuder lagerhållning, marknadsföring och distribution av lektionsmaterial och där pedagoger kostnadsfritt kan beställa lektionsmaterial. Trots att skolväsendet inte är en primär målgrupp inom myndighetens arbete för romsk inkludering så valde myndigheten att trycka en större upplaga av boken. Den stora efterfrågan av boken resulterade i att myndigheten under 2018 gjorde tre nytryck. Under året har cirka 20 000 exemplar distribuerats genom webbtjänsten. Webbtjänsten erbjuder också digitala material som pedagoger kan ta del av då de beställer skolboken, exempelvis kompletterande lärarhandledning samt ett lektionsförslag som Skolverket har tagit fram.

En utvärdering visar att materialet främst använts i undervisning i årskurs 7–9 samt på gymnasienivå. En klar majoritet av de som beställt skolboken anser att den fungerar väl för den målgrupp de undervisar för.

Romsk media

Romsk media är en viktig kanal för Länsstyrelsen för att nå ut med information om det arbete som myndigheten genomför inom ramen för romsk inkludering. Under 2018 har É Romani Glinda och Radio Romano, genomfört ett flertal intervjuer med myndigheten och skrivit ett flertal artiklar om myndighetens arbete, bland annat kopplat till årsrapporten och arbetet kring nulägesbeskrivningen.

Internationella möten

Länsstyrelsen har under 2018 prioriterat att delta under två internationella möten. Det ena var ett möte som arrangerades av nätverket EURoma. Syftet med mötet var att bland annat diskutera ett utkast för hur arbetet med romsk inkludering skulle kunna regleras i nästkommande programperiod inom EU-samarbetet. Det andra mötet var inom ramen för den europeiska plattformen för romsk inkludering. Mötena hölls i Helsingfors och Bryssel.

Myndigheter med särskilda uppdrag kring romsk inkludering

Likt föregående år har ett antal myndigheter under 2018 haft regeringsuppdrag med koppling till strategin för romsk inkludering. Myndigheterna redovisar dessa till Länsstyrelsen i Stockholm. Nedan följer en sammanfattning av myndigheternas redovisningar.

Arbetsförmedlingen

Arbetsförmedlingen har i uppdrag att vidareutveckla arbetet med romsk inkludering under 2016–2019.² Myndighetens uppdrag består av tre huvudområden. För det första ska den stärka arbetet för att förbättra kvinnors möjligheter att ta del av myndighetens insatser. För det andra ska den säkerställa att det i myndigheten finns för verksamheten nödvändiga kunskaper om romer som nationell minoritet och slutligen ska den samråda med romska företrädare och sakkunniga.

En betydande del i vidareutvecklingen av myndighetens arbete för romsk inkludering under 2018, har varit att arbeta utifrån en genomförandeplan som beslutades 2017. Syftet med genomförandeplanen är att arbetet för romsk inkludering på ett tydligare sätt ska vara i linje med myndighetens ordinarie verksamhet och styrning. Denna plan ska fungera som en plattform samt ett strategiskt förhållningsätt till myndighetens arbete för romsk inkludering. Myndigheten ska verka för att planen tas med i policydokument och verksamhetsplaner på samtliga nivåer inom myndigheten. Arbetsförmedlingen betonar samtidigt i denna årsrapport att varje nivå inom myndigheten själv ska forma sin verksamhet utifrån lokala förutsättningar.³

Vidareutveckla arbetet med romsk inkludering

Inom myndighetens uppdrag för romsk inkludering har tre utvecklingsområden identifierats. Dessa utgår från den del i uppdraget där myndigheten ska vidareutveckla arbetet med romsk inkludering. Insatser som genomförts utifrån detta redogörs kortfattat nedan.

Arbetsförmedlingen arbetar långsiktigt och strategiskt med frågor som rör romsk inkludering

Arbetsförmedlingen verkar för att uppdraget för romsk inkludering inte ska vara kopplat till enskilda funktioner på myndigheten. Detta görs genom att koppla uppdraget till myndighetens interna utvecklingsarbete, det vill säga arbete med jämställdhetsintegrering, strategin för matchning mot jobb genom utbildning, samt Arbetsförmedlingens arbete med kommunal

² Uppdrag till Arbetsförmedlingen om romsk inkludering, Ku2016/00654/DISK

³ Återrapport för regeringsuppdrag om romsk inkludering, AF-2019/0002 5703

samverkan. Myndigheten följer upp insatser som genomförts i uppdraget i samband med ordinarie process för uppföljning av myndighetens verksamhetsplaner. Pågående och planerade aktiviteter rapporteras till myndigheten centralt tre gånger per år.

Under 2018 har fler kundresurser som arbetar med romsk inkludering i myndigheten blivit tillsvidareanställda. Myndigheten ser detta som en viktig investering för att arbetet ska få kontinuitet och för att kundresurserna ska betraktas som en naturlig samtalspartner för arbetssökande och arbetsförmedlare.

Arbetsförmedlingen pekar även på att samverkan med kommuner är en viktig faktor för kontinuitet och framgång i arbetet. I region Syd lyfts samlokalisering som en särskild framgångsfaktor.

Arbetsförmedlingen är en proaktiv aktör och föregår med gott exempel inom det nationella arbetet som bedrivs inom ramen för regeringens strategi för romsk inkludering

I detta utvecklingsområde ingår att myndigheten ska samverka med andra aktörer, exempelvis företag, kommuner och myndigheter, i syfte att finna långsiktiga lösningar för att bryta det utanförskap romer kan befinna sig i.

Under 2018 har det initierats interna dialoger på myndigheten med arbetsgivarcenter och företagsrådgivare. Syftet är att öka kunskapen om de förutsättningar på arbetsmarknaden som många romer har. Ett nästa steg i detta arbete kommer vara att arbeta vidare med arbetsgivare för att i förlängningen underlätta romers och andra underrepresenterade gruppers inkludering i arbetslivet. På lokal nivå har myndigheten arbetat mot arbetsgivare för att bygga kontaktnät och göra fler varse om myndighetens uppdrag kring romsk inkludering. Detta har haft positiva effekter och fler individer inom målgruppen har i region Mitt fått kontakt med arbetsgivare och möjlighet till praktik.

Arbetsförmedlingen marknadsför sitt arbete för att uppnå romsk inkludering, både internt och externt

Arbetsförmedlingen sprider kunskap om uppdraget genom myndighetens intranät men även på myndighetens externa webbplats. En uppdatering av myndighetens webbplats har ägt rum under 2018. Under året har myndigheten sett över och kompletterat med information om romer som nationell minoritet, historisk bakgrund och om uppdraget kring romsk inkludering. I ett internt kommunikationsverktyg har medarbetare själva möjlighet att komplettera med information, material och länkar. De har även en funktion för att tipsa varandra om relevant material och ställa frågor som alla kan hjälpas åt att besvara.

Arbetsförmedlingen prövar kontinuerligt hur erfarenheter från övrigt utvecklingsarbete i myndigheten kan tillvaratas för romer

Arbetsförmedlingen ska ta tillvara och sprida framgångsfaktorer i utvecklingsarbetet inom myndigheten och se hur de kan appliceras i arbetet för romsk inkludering.

Arbetsförmedlingen samverkar med myndigheter och romska sakkunniga för att ta del av och sprida erfarenheter av utvecklingsarbete externt. Under 2018 har Arbetsförmedlingen samverkat med bland annat Länsstyrelsen i Stockholm i regeringsuppdraget om att ta fram en nulägesbeskrivning i kommuner med verksamhet för romsk inkludering.

Stärka arbetet för att förbättra kvinnors möjligheter att ta del av myndighetens insatser

Arbetsförmedlingen har under 2018 bland annat sett över utbudet av stöd och insatser utifrån målgruppens behov. I intervjuer och workshops som myndigheten genomfört med den romska målgruppen har det framkommit att många inte uppfyller arbetslöshetskravet som ofta ställs för att få ta del av arbetsmarknadsutbildningar eller vissa typer av subventionerade anställningar. I syfte att möjliggöra fler insatser har myndigheten därför undersökt möjligheten att styrka arbetslöshetens längd med intyg från kommunen. Under 2019 kommer myndigheten att fortsätta se över detta samt tydliggöra vilka insatser som är möjliga utan en längre inskrivningsperiod.

Säkerställa att det i myndigheten finns för verksamheten nödvändiga kunskaper om romer som nationell minoritet

Arbetsförmedlingen har under 2018 fortsatt att arbeta med kompetenshöjande insatser kring romsk inkludering för myndighetens personal. Insatserna har varit i form av föreläsningar, workshops och seminarier som syftar till att öka medvetenheten om fördomar, strukturell diskriminering och romers rättigheter. Insatser har också gjorts för att öka den romska målgruppens förtroende för myndigheten.

Samråd med romska företrädare och sakkunniga

Arbetsförmedlingen har årligen genomfört två nationella samråd med de nationella minoriteterna tillsammans med Pensionsmyndigheten och Skatteverket. Arbetsförmedlingen skriver i sin årsrapport att samråden under 2018 bland annat underlättat dialog om digitaliseringen av myndighetens service. På lokal nivå förekommer ibland samråd och dialog mellan myndigheten och representanter för det civila samhället och sakkunniga i kommuner. Målet med dessa är att möjliggöra inflytande och att målgruppen på lokal nivå ska kunna påverka olika insatser som planeras.

Arbetsförmedlingens fortsatta uppdrag om romsk inkludering

Arbetsförmedlingen kommer att fortsätta att arbeta med uppdraget utifrån de utmaningar som identifierats i deras årsrapport. Genomförandepånen och

kontinuerlig uppföljning kommer att vara utgångspunkter i det kommande arbetet. Den organisationsförändring som myndigheten genomför under 2019 innebär ett nytt styrsätt, detta kommer att kräva att genomförandeplanen anpassas. Arbetsförmedlingen skriver att frågan måste prioriteras i hela styrkedjan så att den inte tappar fart.

Myndigheten kommer fortsätta med att sprida kunskap om frågan i verksamheten. Insatser med syfte att öka målgruppens förtroende för myndigheten kommer att fortgå under 2019. Myndigheten skriver även att arbetet med romsk inkludering tenderar att bli personbundet och fler av myndighetens anställda måste bli bärare av detta arbete.

Boverket

Boverket har haft i regeringsuppdrag att under åren 2016–2018 genomföra en insats för att motverka diskriminering av romer på bostadsmarknaden.⁴ Uppdraget innebar att skapa ett nätverk med romska representanter, fastighetsägare och hyresvärdar och att tillsammans med nätverket ta fram ett vägledningsmaterial riktat till fastighetsägare och hyresvärdar. Därefter skulle myndigheten genomföra kunskapshöjande insatser utifrån vägledningsmaterialet. Detta är myndighetens slutredovisning av uppdraget.⁵

Framtagande av vägledningsmaterial

I ett initialt skede av uppdraget inrättades ett nätverk bestående av representanter för romer, fastighetsägare och hyresvärdar. En viktig utgångspunkt och metod som genomsyrat arbetet med uppdraget är medbestämmande. Under uppdragets gång träffades nätverket under fyra heldagar under 2016–2017 och tillsammans beslutade de bland annat om utbildningens form, innehåll och upplägg samt kvalitetsgranskningsarbete. För att säkerställa att utbildningsmaterialet inte skulle innehålla något som uppfattas som kränkande har samtliga som ingått i nätverksgruppen haft vetorätt i processen.

Nätverket kom tillsammans fram till att vägledningsmaterialet skulle vara i form av en webbutbildning med anknytande seminarier som skulle hållas av utbildningsledare. Webbutbildningen består av tre delar. Den första delen innefattar uppdragets politiska bakgrund, relevant lagstöd samt information om diskriminering av romer på bostadsmarknaden. Den andra delen beskriver hur det är att vara rom idag, den historiska diskrimineringen av romer i Sverige samt hur antiziganism kan ta sig uttryck. I den tredje delen av utbildningen presenteras tre fiktiva exempel med syfte att väcka reflektioner kring bemötande, omedveten och medveten diskriminering, fördomar och normer.

⁴ Uppdrag till Boverket om romsk inkludering, Ku2016/01141/DISK

⁵ Slutredovisning av uppdrag till Boverket om romsk inkludering, diarienummer: 1591/2016

Genomförande av utbildningsinsats

Tre romska representanter från nätverksgruppen kontrakterades för att hålla i utbildningar med koppling till den framtagna webbutbildningen. Dessa skulle hålla i utbildningar i sin geografiska hemvist.

Boverket har marknadsfört utbildningen via bland annat myndighetens webbplats, nyhetsbrev, externa kanaler och konferenser. En trailer och ett informationskort togs fram och ett utskick gjordes till närmare 2 400 bostadsföretag. Myndigheten har även gjort ytterligare utskick till privata och kommunala bostadsföretag i landet. Initialt var det främst tjänstepersoner från nuvarande eller tidigare utvecklingskommuner för romsk inkludering som visade intresse för utbildningen.

Under 2018 har två utbildningsinsatser genomförts hos två bostadsföretag, Micasa Fastigheter AB i Stockholm och det kommunala bostadsbolaget AB Gavlegårdarna i Gävle, cirka 180 personer har utbildats inom ramen för detta. Det har dock kommit intresseanmälningar från fler bostadsbolag. En utbildningsdag i Malmö genomfördes av Boverket tillsammans med Romskt informations- och kunskapscenter (RIKC) under hösten 2018. Inför utbildningen gjordes ett utskick till cirka 300 bostadsföretag i Malmöregionen och slutligen deltog cirka 20 personer från bland annat kommun, universitet och socialtjänst.

I december 2018 fick Boverket ett nytt regeringsuppdrag att fortsätta med en insats för att motverka diskriminering av romer på bostadsmarknaden under 2019.⁶

Boverkets sammanfattande reflektioner

Boverket konstaterar att intresset för utbildningen har fortsatt att vara relativt svalt trots flertalet marknadsföringsinsatser. Myndigheten har fått synpunkter som visar att bostadsbolagen förespråkar mer generella utbildningar mot diskriminering och att de anser att andra grupper är mer utsatta på bostadsmarknaden och därför inte vill prioritera romer.

Boverket tror att bostadsbolagens svaga intresse och mottagande för utbildningsinsatsen kan ha påverkats av tidpunkten. Under 2015 och 2016 var antalet personer som sökte och beviljades asyl i Sverige historiskt högt, vilket har påverkat bostadsmarknaden och lett till att många bostadsbolag sett nyanlända som en mer utsatt och prioriterad målgrupp.

Boverket ser vidare att det är viktigt att syftet med utbildningen når längre än till beställaren samt att bostadsföretagen tydligt förmedlar syftet med utbildningen till sina anställda så att det inte skapas felaktiga förväntningar. Boverket skriver att i en av utbildningsinsatserna som genomförts önskade många deltagare få veta mer om romsk kultur och romska seder, men detta ryms inte inom myndighetens framtagna webbutbildning.

⁶ Uppdrag till Boverket att fortsätta med en insats för att motverka diskriminering av romer på bostadsmarknaden, Ku2018/02217/DISK, Ku2018/02270/DISK

Det har framkommit önskemål om att öppna upp utbildningen för socialtjänstens boendeenheter då nätverksgruppen träffades. Boverket ser dem som en potentiell målgrupp och har inlett en dialog med Socialstyrelsen. I dagsläget är det inte fastlagt om, eller hur en sådan samverkan skulle kunna se ut.

Boverket skriver i redovisningen att om en reell förändring ska komma till stånd i arbetet med romsk inkludering så behövs det tas ett bredare grepp kring frågan från regeringshåll. Det vill säga bredare riktade satsningar, utöver de uppdrag som ligger på myndigheterna idag, som når medborgare i majoritetssamhället och som kan ha inverkan på strukturell nivå.

Skolverket

Under 2018 har Skolverket haft två uppdrag med bäring på arbetet med strategin för romsk inkludering. Det ena innebar att ta fram och tillgängliggöra en uppdragsutbildning för personer med romsk språk- och kulturkompetens under 2016–2019.⁷ Detta är myndighetens delredovisning av uppdraget.⁸

Det andra uppdraget syftade till att öka kunskapen om nationella minoriteter i skolan, med fokus på romer under åren 2016–2019.⁹

Uppdragsutbildning

Skolverket fick i april 2016 i uppdrag att i samverkan med Socialstyrelsen ta fram och tillgängliggöra en lämplig uppdragsutbildning för personer med romsk språk- och kulturkompetens från 2016 till och med 2019.

Utbildningens deltagare skulle vara anställda i en kommunal verksamhet med arbete inom förskola, förskoleklass, skola, socialtjänst eller hälso- och sjukvård och skulle fungera som en länk mellan enskilda individer och den offentliga verksamheten. Denna funktion kallas ofta för brobyggare.¹⁰

Skolverket och Socialstyrelsen har tidigare inom ramen för strategin för romsk inkludering haft separata utbildningar för brobyggare verksamma i skolan respektive inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården. Sedan 2016 deltar personal från dessa båda samhällssektorer i samma utbildning. Myndigheterna har ett separat uppdrag att inhämta och sammanställa redogörelser för brobyggjarverksamheten från de kommuner och landsting som deltar med brobyggare i utbildningen.

⁷ Regeringsuppdrag att ta fram och tillgängliggöra en utbildning för brobyggare med romsk språk- och kulturkompetens, Ku2016/00995/DISK

⁸ Redovisning av regeringsuppdrag att ta fram och tillgängliggöra en utbildning för brobyggare med romsk språk- och kulturkompetens, Dnr 2016:00729

⁹ Regeringsuppdrag att genomföra insatser för att öka kunskapen i skolan om den nationella minoriteten romer, Ku2016/01673/DISK

¹⁰ En brobyggare är en person med romsk språk eller kulturkompetens som kan fungera som en länk mellan romer och olika samhällsinsatser. En brobyggare kan även bidra till att minska den ömsesidiga förtroendeklyfta som kan finnas mellan romer och majoritetssamhället.

Brobygggarutbildning

Brobygggarutbildningen omfattar fyra terminers studier, á 7,5 högskolepoäng per termin, totalt 30 högskolepoäng. Sedan 2016 har två omgångar av brobygggarutbildningen påbörjats på Södertörns högskola. Tolv brobyggare från sex kommuner påbörjade utbildningen 2016.

Vårterminen 2018 startade den andra utbildningsomgången med sju deltagare från fyra kommuner varav en hoppade av utbildningen på grund av flytt. De är anställda inom social- eller arbetsmarknadsförvaltning och två i skolan.

Brobyggarnas arbetsuppgifter i kommunerna varierar beroende på vilken arbetsplats de har. Brobyggarna inom skolan har ibland fått arbeta som studiehundare, elev- eller lärarresurs och någon gång som modersmåls- lärare. Inom arbetsmarknads- och socialförvaltningar har brobyggarna ibland fått arbeta med uppsökande verksamhet och vägledning. Flera brobyggare anser att arbetsuppgifterna har varit otydliga och det råder olika förväntningar på vad brobyggarna ska åstadkomma från kommunerna. Det har medfört svårigheter i rollen som brobyggare. Avseende anställningsförhållanden så har flera av brobyggarna idag tillsvidareanställning inom kommunen, medan framtiden ser mer osäker ut för andra.

Deltagarna i den senaste omgången är överlag mycket positiva till utbildningen. Flera av dem menar att utbildningen har gett dem nya insikter och kunskaper. De nämner bland annat att de blivit tryggare och säkrare i sin roll som brobyggare. Synpunkterna från brobyggarna skiljer sig dock åt avseende hur man upplever svårighetsgraden på utbildningen, exempelvis när det gäller det akademiska skrivandet samt kurslitteratur.

Brobyggarnas förkunskaper, och därmed förutsättningar för att delta i en utbildning på högskolenivå skiljer sig åt, specifikt avseende att kritiskt kunna reflektera och diskutera teorier och erfarenheter.

Slutsatser och bedömningar

Skolverket skriver att med tanke på det låga deltagarantalet i de senaste omgångarna av brobygggarutbildningen så finns det anledning att tillsammans med Kulturdepartementet och Länsstyrelsen i Stockholm se över informationsspridningen och ansvarsfördelningen vid ansöknings- och antagningsförfarandet. Detta för att öka kunskapen om brobygggarutbildningen så att fler kan komma i utbildning.

Resultat i form av genomströmning och betyg visar på att alla deltagare inte klarat av studierna. Någon närmare förklaring och orsaksanalys till avbrott har ännu inte gjorts.

Av deltagares och kommunernas synpunkter har framkommit att det krävs vissa förkunskaper för att klara utbildningen. För de deltagare som saknar gymnasiekompetens i svenska och samhällskunskap finns olika förslag på

förberedande studier och att brobyggarna får viss studieteknik och datorvana.

Myndigheten ser utifrån kommunernas redogörelser, att bland annat följande framgångsfaktorer för brobyggjarverksamheten kan urskiljas:

- Förutsättningar för halvtidsstudier måste ges inom ramen för anställningen och en tydlig avgränsning av arbetsuppgifter måste finnas.
- Brobyggarna behöver intern fortbildning av arbetsgivaren oavsett arbetsområde och få kännedom om kommunens organisation.
- Brobyggarna behöver ha eller ges digital kompetens för att klara både studier och arbetsuppgifter.

Brobyggjarverksamheten betraktas som något utöver den ordinarie verksamheten i kommunerna. I Skolverkets rapportering framkommer det att ingen förvaltning vill ansvara för att ha en fast anställd brobyggare med ansvar för hela lönekostnaden. Det statliga bidraget uppges vara helt avgörande för verksamheten.

Skolverket har tillsammans med Socialstyrelsen följt upp brobyggjarverksamheten i tre års tid. Myndigheterna ser att arbetet i kommunerna behöver få tid att starta upp och hitta former för hur arbetet ska bedrivas. Det är även komplext att se långsiktiga resultat och att mäta effekter av utbildningen. Skolverket betonar att kontinuitet och långsiktighet från staten och på alla nivåer krävs men även en tydligare ansvarsfördelning mellan berörda myndigheter.

Ökad kunskap om nationella minoriteter i skolan med fokus på romer

Skolverket fick i juni 2016 i uppdrag att under 2016–2019 genomföra insatser för att öka kunskapen i skolan om de nationella minoriteterna, med fokus på romer. Detta är myndighetens delredovisning av uppdraget.¹¹ Myndigheten ska sprida information och kunskap via Skolverkets befintliga kanaler. Myndigheten ska vidare genomföra en riktad insats till ett antal kommuner som innebär att lärare och utvecklingsledare erbjuds kunskapsstöd och nätverk som stöd i sitt arbete med att öka kunskapen om den nationella minoriteten romer. I den riktade insatsen ingår även att undersöka vilken form av stöd som redan finns i de kommuner som har ett pågående arbete för romsk inkludering, för att därefter ta fram och erbjuda ett stödpaket för ändamålet. Detta är myndighetens tredje delredovisning inom ramen för uppdraget.

¹¹ Delredovisning av regeringsuppdrag att genomföra insatser för att öka kunskapen i skolan om den nationella minoriteten romer, Dnr 2018:1425

Riktad insats i form av utbildning och undervisningsmaterial

Myndigheten har under 2018 haft en fördjupad dialog med Stockholms stad som resulterat i en gemensam pilotsatsning inom grundskoleområde 3, Farsta och Hägersten-Liljeholmen. 21 lärare, det vill säga en lärare från varje grundskola, utsågs till så kallade MR-ambassadörer (mänskliga rättighetsambassadörer). Dessa fick viss kompetensutveckling och stöd från Stockholms stad inom området mänskliga rättigheter men även en utbildning om nationella minoriteter med fokus på romer. Utbildningen genomfördes på Södertörns högskola på uppdrag av Skolverket och pågick under tre dagar. I utbildningen belystes frågor om romers historia och nutida situation, det romska språkets historia samt dialektala frågor i relation till den romska minoriteten. 13 deltagare fullföljde utbildningen och den utvärdering lärarna har fått svara på visar att de uppfattar utbildningen som meningsfull. Utbildningen kommer att erbjudas även under 2019.

Skolverket har även tagit fram ett digitalt stödpaket bestående av undervisningsmaterial som lärarhandledningar, faktamaterial, inspiration för undervisning och reportage på en webbplats. Detta material riktar sig främst till elever och lärare i högstadiet. Stödpaketet har tagits fram tillsammans med en referensgrupp bestående av brobyggare och/eller modersmållärare i romani chib. Stödpaketet har spridits till romska organisationer och brobyggare genom särskilda utskick.

Informations- och kunskapsspridning

En av Skolverkets metoder för att sprida kunskap om nationella minoriteter har varit att nyttja konferenser på närliggande teman som arrangeras av myndigheten och deras samarbetsparter. Detta arbetssätt har använts i tre sammanhang: två brobyggarkonferenser, en konferens för språk-, läs- och skrivutvecklare samt ett seminarium under mänskliga rättighetsdagarna.

Även Skolverkets webbplats på www.minoritet.se/natmin utgör ett viktigt verktyg för att nå ut med information men där finns även undervisningsmaterial som bland annat lärare kan ta del av. Under 2018 har webbplatsen haft drygt tusen fler visningar än under 2017. På Skolverkets Facebooksida har åtta inlägg om nationella minoriteter publicerats under 2018, dessa har nått ut till sidans 65 045 följare.

Myndigheten har tidigare tagit fram en affisch i syfte att öka medvetenheten om nationella minoriteter och uppmärksammat lärare om deras uppdrag kopplat till frågan. Under 2018 har affischen bland annat spridits genom ett utskick till landets 800 skolbibliotek med bemanning. Utskicket innehöll även ett informationsbrev med tips om material inom området. Detta resulterade i att 23 exemplar av boken *O Django* beställdes.

Samverkan

Forum för levande historia har i regeringsuppdrag att samordna och finansiera förmedlingen av utställningen "Vi är romer" som under perioden

september 2018 – juni 2019 visas i Norrbottens museum i Luleå. Skolverkets undervisningsmaterial lyfts på Norrbottens museums webbplats i anslutning till information om utställningen. De lärare som bokar in klassrumsbesök på utställningen får e-post med bland annat information om det digitala stödpaketet.

Skolverkets analys och framåtblick

Myndighetens erfarenheter hittills av uppdraget är att samverka med andra aktörer är av stor vikt för att kunna nå ut till målgrupperna och skapa möjligheter att bidra till utveckling enligt uppdraget att öka kunskaperna om nationella minoriteter. Skolverket skriver att samarbetet med myndigheter och andra aktörer har fungerat väl.

Myndigheten avser att fortsätta uppdraget åt Södertörns högskola att erbjuda en utbildning för MR-ambassadörer med fokus på den nationella minoriteten romer.

Det ingår inte i Skolverkets ordinarie uppdrag att ta fram läromedel. Därför vänder sig lärare inte i första hand till myndigheten för att hitta undervisningsmaterial. Därför ser myndigheten att det är fortsatt av central vikt att samverka med andra aktörer och kanaler för att väcka intresse för nationella minoriteter och visa på var kunskapen finns. Skolverket bedömer att det efter uppdragets sista år (2019) behövs fortsatta insatser för att öka kunskapen i skolan om den nationella minoriteten romer. Myndigheten ser slutligen att det arbete som genomförts hittills lägger en bra grund för fortsatt arbete.

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen fick under 2016 i uppdrag att genomföra en utbildningsinsats riktad till socialtjänsten om bemötande och inkluderande arbetssätt med särskilt fokus på romer.¹² Insatsen ska utgå från det utbildningsmaterial som Socialstyrelsen tidigare tagit fram inom ramen för arbetet för romsk inkludering.¹³ Utbildningsmaterialet består av en bok uppdelad på fem avsnitt. Myndigheten ska även genomföra ett utvecklingsarbete angående frågan om omhändertagande av romska barn. Syftet är att få kunskap om vilket behov av stöd som socialtjänsten har för att förebygga omhändertaganden, kunna ge relevant stöd till romska barn och deras föräldrar vid omhändertaganden och säkerställa romska barns rättigheter i dessa sammanhang. Myndigheten ska i uppdraget särskilt verka för att involvera romska kvinnor i arbetet.

Detta är myndighetens slutredovisning av uppdraget.¹⁴

¹² Uppdrag till Socialstyrelsen om romsk inkludering, Ku2016/01242/DISK

¹³ Uppdrag till Socialstyrelsen om romsk inkludering, Ku2016/00697/DISK

¹⁴ Slutredovisning av uppdrag till Socialstyrelsen om romsk inkludering, Dnr 3.6-14714/2016

Genomförande av uppdraget

I ett initialt skede av uppdraget tog Socialstyrelsen kontakt med de totalt 18 kommuner som innefattar kommuner som ansökt om att bli utvecklingskommuner, de tidigare pilotkommunerna och de kommuner som har platser på brobygggarutbildningen på Södertörns högskola. Myndigheten erbjöd sig då att besöka dessa kommuner för att påbörja en dialog med tjänstepersoner från socialtjänsten och romska representanter. Dessa informationsmöten syftade till att ge kommunerna ökad kunskap om utbildningens form och innehåll. Under 2018 har myndigheten fortsatt att besöka aktuella kommuner och under 2016–2018 har myndigheten besökt 14 kommuner. Det är dock endast två kommuner som tagit del av hela utbildningen och genomfört workshops. Detta har skett i Malmö och Uppsala. I Malmö har cirka 200 tjänstepersoner tagit del av utbildningen fördelat på åtta utbildningstillfällen. I Uppsala har två utbildningstillfällen ägt rum med ett tjugotal deltagare. Fokus på dessa utbildningsdagar har varit minoritetslagstiftningen, anti-ziganism och reflektionsövningar. Deltagarna har kommit från flera olika verksamheter inom socialtjänsten, exempelvis socialförvaltning, vård och omsorg samt äldreomsorg.

Socialstyrelsens besök i kommunerna har varit uppskattade. Dialogen har främst handlat om kommunernas arbete för romsk inkludering och hur utbildningsmaterialet kan fungera som stöd i arbetet.

Socialtjänstens arbete för romska barn

Socialstyrelsen har uppmärksammat att socialtjänstens arbete för romska barn väckts vid i stort sett samtliga dialogmöten och utbildningstillfällen. Romska sakkunniga som myndigheten haft kontakt med vid dessa möten men även i andra sammanhang pekar på förbättringsbehov i olika delar av socialtjänstens arbete för romska barn. Det samlade intrycket är att socialtjänsten enbart i begränsad utsträckning uppmärksammat lagstiftningens intentioner i den nationella minoritetspolitiken och vilken betydelse den har för den sociala barn- och ungdomsvården. Detta avser bland annat tillgången till tidigt stöd och att romska barns språk och kultur beaktas om en placering bedöms nödvändig. Under dialogmöten och utbildningstillfällen har företrädare för socialtjänsten bland annat framfört att socialsekreterare arbetar för att behandla alla barn och familjer på ett likvärdigt sätt utifrån mål och krav i lagstiftningen. Många socialsekreterare möter sällan romska barn och saknar kunskap om barnets språk och kultur. Det saknas särskilt kunskap om de olika språkliga varieteter som finns. De är slutligen osäkra på hur romska barns nätverk kan användas för barnens bästa vid placering och andra insatser för romska barn.

Romska sakkunniga och kommuner hoppas att Socialstyrelsen kan fortsätta arbetet för att hålla kvar fokus på frågan på nationell nivå. Socialstyrelsen anser att det arbete som bedrivits under de senaste åren underlättats genom de funktioner som arbetar med frågan på lokal nivå, exempelvis de brobyggare som arbetar inom socialtjänsten.

Fortsatt arbete under 2019

Socialstyrelsen fick i december 2018 i uppdrag att under 2019 fortsätta med utbildningsinsatsen riktad till socialtjänsten om bemötande och inkluderande arbetssätt med särskilt fokus på romer.¹⁵ Myndigheten kommer att kombinera arbetet med att stötta socialtjänsten med spridning av information om nationella minoriteter och minoritetslagstiftning. Detta kommer ske i externa möten med kommuner men även internt inom myndigheten. Arbetet kommer också att kopplas till övriga pågående uppdrag på myndigheten.

Socialstyrelsen kommer även att fortsätta erbjuda utbildningsinsatsen till tidigare pilotkommuner, nuvarande utvecklingskommuner, samt till de kommuner som har brobyggare som deltar vid brobygggarutbildningen.

Kulturrådet

Kulturrådet fick 2016 i regeringsuppdrag att genomföra insatser för att stärka romska kulturaktörer i deras samverkan med andra kulturutövare och kulturinstitutioner.¹⁶ I uppdraget ingick att genomföra dialogmöten på regional nivå, mellan romska kulturaktörer på lokal, regional och nationell nivå och etablerade kulturinstitutioner. Syftet var att utifrån goda exempel på samarbeten inspirera till nya och informera om möjligheterna till bidrag för olika kulturverksamheter. I uppdraget ingick även att fördela särskilda medel för romsk kulturverksamhet inom ramen för stödet till nationella minoriteters kulturverksamhet. Verksamheter som innebär samarbete med andra kulturaktörer skulle särskilt uppmuntras.

Detta är myndighetens slutredovisning av uppdraget.¹⁷

Kulturrådet har även haft i regeringsuppdrag att främja utgivning och spridning av litteratur på nationella minoritetsspråk.¹⁸

Genomförande

De samråd som Kulturrådet genomfört under 2018 kan kopplas till uppdraget om utgivning och spridning av litteratur på nationella minoritetsspråk där läsfrämjande insatser tillsammans med romska minoriteter ingår. Syftet med samråden med de romska företrädarna var att tillsammans med dessa identifiera behov och åtgärder avseende uppdraget. Myndigheten har även genomfört uppföljande dialogmöten för att ta fram konkreta insatser.

Myndigheten har vidare informerat om sitt arbete för romsk inkludering under en lärandeträff i Uppsala samt under en erfarenhetsdag som Länsstyrelsen i Stockholms län anordnade.

Vid samtliga arrangemang som Kulturrådet har deltagit i har de spridit information om regeringens satsning på medel till romsk kulturverksamhet.

¹⁵ Uppdrag till Socialstyrelsen att fortsätta med en utbildningsinsats riktad till socialtjänsten med särskilt fokus på romer, Ku2018/02218/DISK, Ku2018/02271/DISK

¹⁶ Uppdrag till Statens kulturråd om insatser för romsk kultur, Ku2016/01437/DISK

¹⁷ Slutredovisning av regeringsuppdrag om insatser för romsk kultur, KUR2019/1350

¹⁸ Uppdrag om främjande och spridning av litteratur på nationella minoritetsspråk, Ku2017/02332/DISK

Myndigheten har även informerat om övrig bidragsgivning som finns inom myndigheten.

14 romska kulturaktörer ansökte om det särskilda bidraget under 2018. Av dessa var det fyra aktörer som var bäst lämpade enligt prioriteringarna för bidraget och som beviljades bidrag. Ansökningarna omfattade konstformerna konst, läs- och litteraturfrämjande, teater, musik, museer och utställningar.

Kulturrådets bedömning

Kulturrådet konstaterar att det råder en brist på romsk delaktighet i kulturlivet. I de dialoger som myndigheten genomfört med den romska målgruppen framkommer att landets kulturinstitutioner saknar kunskap om romsk historia och kultur. Det saknas även ömsesidig tillit mellan romska kulturaktörer och svenska kulturinstitutioner vilket resulterar i att dessa sällan samarbetar.

Ytterligare utmaningar är att de olika kulturinstitutionerna saknar kontakter och nätverk för att nå romska föreningar och organisationer, att romska föreningar och organisationer har svårt att uppfylla kravet om kommunal eller regional medfinansiering. Därutöver inkluderas romska aktörer sent i processer, vilket kan leda till en känsla av att fungera som ett alibi.

Kulturrådet konstaterar att det är viktigt att det ges god tid för arbetet med romsk inkludering men även att det tillsätts erforderliga medel. Det krävs även fler kunskapshöjande insatser både för kulturinstitutioner och de romska grupperna. För att uppnå romsk inkludering i kulturlivet krävs större och mer långsiktiga insatser. Kulturrådet bedömer slutligen att det krävs fortsatta insatser för att stärka romska kulturaktörer och deras samverkan samt kontakter med övriga kultursektorn.

Institutet för språk- och folkminnen

Institutet för språk och folkminnen (Isof) har i regeringsuppdrag att under 2017–2019 genomföra insatser i syfte att bevara den romska språkvarieteteten kaaledialekten och att synliggöra det romska immateriella kulturarvet, så att kunskapen finns kvar för framtida bruk, bland annat för forskning och språkundervisning. Detta är myndighetens delredovisning av uppdraget.¹⁹

I ett initialt skede av uppdraget organiserades ett större möte med representanter från olika intresseorganisationer och privatpersoner från kaalegruppen. Syftet med detta möte var att samråda om hur uppdraget praktiskt kunde genomföras samt de ekonomiska förutsättningarna. Deltagarna poängterade att det är angeläget att det insamlade materialet skulle komma till användning genom exempelvis utveckling av pedagogiskt material för modersmålsundervisning i grundskolan. Under mötet föreslogs en grupp samtalsledare bestående av åtta personer.

¹⁹ Delredovisning av uppdrag Ku2017/02544/LS

Under året har projektledaren genomfört flera arbetsmöten med samtalsledarna, bland annat för att informera om rutiner kring inspelningsverktyget men även för att berätta om vilka rättigheter informanterna har i samband med intervjuerna.

De åtta samtalsledarna återfinns i Västerbotten, Östergötland, Stockholm och Södermanland. Under 2018 har de intervjuat och spelat in över 90 intervjuer. Intervjuerna har ägt rum på olika platser runt om i landet, till exempel i Skellefteå, Örebro och Göteborg.

Institutet för språk och folkminnen skriver att kaaledialekten idag håller på att dö ut och att talarna har tappat det mesta av dialekten. Gruppen kaaleromer använder sig huvudsakligen av finska eller svenska som kommunikationsspråk. Under intervjuerna har samtalsledarna försökt få informanterna att använda den kaaleromska de kan i olika former, ord, meningar men även hela dialoger. Vid några intervjuer använde informanterna flytande kaaledialekt. Flera informanter vittnade om att de inte fick lära sig språket av sina föräldrar och att de nu enbart minns några enstaka ord.

De samtal som genomfördes syftade även till att stimulera informanterna att minnas äldre sånger eller sagor på kaaledialekten. Exempelvis frågades det efter födelseår, språk under uppväxten, mattraditioner men även om handarbeten.

Under 2019 ska intervjuerna transkriberas och översättas. En studieresa kommer även att göras till Finland där kaaledialekten är väldokumenterad.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor har i uppdrag att under 2016–2019 genomföra insatser som ska bidra till att förbättra förutsättningarna för romers engagemang i det civila samhället och för romska organisationers deltagande i samhällslivet.²⁰ I uppdraget ingår även att fördela stöd enligt förordning (2016:840) om statsbidrag för hälsofrämjande insatser riktade till romer.

Enligt förordning (2016:840) om statsbidrag för hälsofrämjande insatser riktade till romer ska bidraget gå till projekt där personer med romsk språk- och kulturkompetens deltar. Projekten ska främja romers hälsa genom till exempel information, aktiviteter och liknande. Myndigheten ska prioritera projekt som involverar romska flickor och kvinnor, samt projekt som utförs i samarbete med en kommun eller ett landsting.

²⁰ Uppdrag till Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor om stöd till romska organisationer, Ku2016/01243/DISK

Genomförande

Myndigheten har fungerat som ett operativt stöd inför ansökan där myndigheten har erbjudit återkoppling på utkast till ansökningar avseende projekt kring hälsofrämjande insatser.

Under bidragsomgången 2018 inkom det 13 ansökningar. Det totala ansökta beloppet var drygt 4 miljoner kronor. Av dessa beviljades 8 organisationer projektbidrag om totalt 1,9 miljoner kronor.

Myndigheten skriver i sin årsrapport att antalet ansökningar har minskat något över åren, från 16 stycken 2016 och 14 stycken 2017 till 13 stycken 2018. Under 2016 bifölls 3 organisationer och under 2017 bifölls 6 organisationer. Under 2018 biföll myndigheten 8 organisationer. Att fler organisationer beviljas stöd innebär att varje organisation får mindre medel till sitt förfogande. Myndigheten har prioriterat att ge fler organisationer medel då det ligger i linje med uppdragets syfte att särskilt ge romska organisationer bättre förutsättningar att arbeta med hälsofrämjande insatser riktade till romer. Då bidraget är begränsat till under 2 miljoner kronor blir konsekvensen att om bidraget ska distribueras på sådant sätt att det stärker civilsamhället och särskilt romska organisationer att arbeta med dessa frågor på bred front så är det relativt små summor som kan ges till varje organisation. Myndigheten gör därför bedömningen att prioriteringarna bör fortsätta under 2019 års bidragsgivning, givet att bidraget är så litet.

Under 2018 har två projekt slutrapporterats. Det ena är Uppsala Läns Bildningsförbunds (ULB) projekt ”Bygga förening, bygga kompetens, bygga broar – bygg upp sig själv!” Syftet med projektet var att romer bosatta i Uppsala skulle bidra genom bildande av en förening som skulle representeras av olika romska grupper. Projektet ändrades dock då deltagarna gav uttryck för att de inte var redo att bilda en förening.

Romer, Kultur, Fritid, Kunskap, Tolerans (RKFKT) projekt ”Misto ilo” har syftat till att öka romska kvinnors kunskap om hur man främjar den egna hälsan. Organisationen konstaterar att projektet varit uppskattat av deltagarna och att deras metod att kombinera traditionell sömnad med samtal och föreläsningar om hälsa har varit en framgång.

Stärka förutsättningar

Myndigheten har arrangerat ett erfarenhetsutbyte mellan romska och icke-romska organisationer. Inbjudna till erfarenhetsutbytet var organisationer som beviljats projektmedel för hälsofrämjande insatser för romer 2016–2018 samt organisationer som fått projektbidrag för att öka valdeltagandet i de allmänna valen 2018. Totalt 20 organisationer deltog.

Slutsatser

Myndigheten ser att målgruppen romska föreningar har ett stort intresse för myndighetens uppdrag. Myndighetens prioriteringar har möjliggjort att fler organisationer får ta del av projektstöd för att genomföra sina projekt. Flera

mindre romska organisationer har genom detta kunnat arbeta med romers hälsa, men myndigheten konstaterar att det är svårt för organisationer som stärkts av bidraget att växla upp sina insatser då bidraget är litet. Myndigheten möter frustration bland romska organisationer avseende bidragets storlek och för att det upplevs som svårt att söka för löner, på grund av de prioriteringar myndigheten gjort.

Myndigheten ser att det finns en avsaknad av unga romer bland de organisationer myndigheten har kontakt med, även om detta specifikt efterfrågas av myndigheten liksom vid erfarenhetsutbytet.

Myndigheten har gjort bedömningen att om uppdraget fortsätter efter 2019 så bör regeringen:

- öka statsbidraget för hälsofrämjande insatser
- öka administrationsmedlen till MUCF för att arbeta med uppdraget
- skriva ut att ungas perspektiv och hälsa särskilt ska beaktas inom uppdraget.

Utvecklingskommunernas redovisningar avseende verksamhetsår 2018

År 2016 beviljade regeringen fem kommuner bidrag för att medverka i en utvecklingsverksamhet för romsk inkludering: Borås, Gävle, Haninge, Stockholm och Uppsala. Regeringen bedömde att dessa kommuner hade störst utvecklings- och förändringspotential av de 13 kommuner som ansökte om bidrag. Beslut om statsbidrag har fattats för sammanlagt fyra år, uppdelat på två tillfällen. Bidragen avser 500 000 kronor per år från och med maj 2016 till och med maj 2020. Dessa kommuner kallas för utvecklingskommuner.

Bidraget ska enligt regeringen användas för att bygga upp en struktur i den kommunala förvaltningen för att förbättra romers inkludering inom de områden som utpekats i strategin för romsk inkludering. Utvecklingskommunerna ska bedriva metodutveckling främst inom områdena utbildning, arbetsmarknad, hälsa, socialtjänst, bostad och civilsamhällets organisering. Romers delaktighet och inflytande ska säkerställas i utvecklingsarbetet. Kommunerna ska säkerställa en långsiktighet i arbetet, bland annat genom att integrera utvecklingsarbetet i kommunens ordinarie strukturer och verksamheter. Redovisningen nedan utgår från det arbete som bedrivits för romsk inkludering i utvecklingskommunerna under verksamhetsår 2018²¹ och baseras i huvudsak på kommunernas egna rapporteringar till Länsstyrelsen. För att underlätta redovisningen har myndigheten tagit fram ett frågeformulär.

Utmärkande för verksamheten år 2018

Kommunerna lägger tyngdpunkten för sitt arbete med romsk inkludering på olika delar av strategin. I Stockholms stad har verksamheten ägnats åt att skapa en struktur för att utveckla och följa upp arbetet och att påbörja en implementering av strategin och riktlinjerna som tagits fram.

Även i Haninge kommun har 2018 präglats av diskussioner kring strategi och struktur. De har identifierat dialog, samråd, nätverk och samarbeten som särskilt viktigt för att driva arbetet framåt. Romsk delaktighet och betydelsen av att skapa förutsättningar för romer själva att bli delaktiga i kommunens arbete är en grundbult i kommunens arbete.

²¹ Uppsala kommun: Återrapportering till Länsstyrelsen i Stockholm Dnr SCN-2016-0229, Gävle kommuns utvecklingsverksamhet för romsk inkludering under 2018, Dnr 106-45463-2015, Haninge kommun: Återrapportering romsk inkludering – Verksamhetsår 2018, Dnr 106-45461-2015 samt återrapporteringar från Stockholms stad och Borås Stad.

I Borås Stad har arbetet med romsk inkludering fokuserat på att skapa en stabil struktur och skapa långsiktiga förutsättningar för arbetet. Beräkningar av hur mycket pengar kommunen kan spara genom brobyggarverksamheten är ett sätt att främja långsiktighet och motivera kommunen att satsa.

I Uppsala kommun har årets insatser fokuserat särskilt på kulturaktiviteter som ett sätt att nå ut med kunskap för att öka medvetenhet om romers historia och livssituation. Målgruppens kultursatsningar har både riktat sig till allmänheten och till elever i skolan.

Gävle kommun har lagt störst tyngd vid arbetet med barn, unga och kvinnor. En rad aktiviteter har genomförts för att stärka dessa målgrupper, främst genom hälsofrämjande och studiemotiverande insatser.

Styrning

Styrdokument

Från den 1 januari 2019, ska kommuner och landsting anta mål och riktlinjer för sitt minoritetspolitiska arbete. Sedan regeringen utsåg utvecklingskommunerna har samtliga arbetat med styrdokument som reglerar arbetet med romsk inkludering. I vissa kommuner finns särskilda styrdokument kring den nationella minoriteten romer och i andra ingår det som en del av strategier för nationella minoriteter.

I Uppsala kommun fastställdes under 2017 en aktivitetsplan för romsk inkludering och under 2018 har romsk inkludering föreslagits ingå i ett kulturpolitiskt program.

Stockholms stad har under ett par år arbetat med att ta fram en strategi för romsk inkludering 2018–2022 som antogs under 2018. Staden har också tagit fram riktlinjer för arbetet med nationella minoriteters rättigheter.

Under 2018 har även Gävle kommun avslutat ett flerårigt arbete med att ta fram en handlingsplan för kommunens utvecklingsverksamhet för romsk inkludering 2017–2020. Romsk inkludering ingår även i det kommunövergripande programmet för social hållbarhet, som också beslutades under 2018.

Borås Stad har sedan december 2017 arbetat med att ta fram ett program för nationella minoriteter där romsk inkludering ingår som en del. Avsikten är att programmet kommer att beslutas under våren 2019.

I Haninge kommun påbörjades under 2018 arbetet med att ta fram ett minoritetspolitiskt program. Ambitionen är att programmet ska färdigställas under sommaren 2020.

Styrgrupper och involverade förvaltningar

Utvecklingskommunerna har valt att organisera styrningen för romsk inkludering på olika sätt. I Gävle och Haninge är det kommunledningskontoret/kommunstyrelseförvaltningen som samordnar arbetet medan ansvaret i Borås vilar på arbetslivsförvaltningen. I Uppsala kommun samordnas arbetet under socialnämnden och i Stockholm är det kommunstyrelsen som samordnar och följer upp arbetet med hjälp av stadens generella uppföljningssystem.

Alla utvecklingskommuner förutom Stockholm, har en styrgrupp för arbetet med romsk inkludering. I styrgrupperna ingår representanter från olika förvaltningar, i två av kommunerna är styrgruppen på chefsnivå (Borås och Haninge) och i Uppsala på tjänstepersonsnivå. I Gävle består styrgruppen av både tjänstepersoner och chefer. Vilka förvaltningar som är involverade varierar men omfattar främst de som arbetar med kommunledning, arbetsmarknad, utbildning, socialtjänst, äldreomsorg och kulturfrågor. Borås Stad beskriver att styrgruppens representanter kan variera över tid beroende på hur arbetet i kommunen utvecklas. I Gävle finns även en representant från det kommunala bostadsbolaget med.

Kommuninternt arbete

Utvecklingskommunernas samordnare för arbetet med romsk inkludering betonar vikten av goda kontakter och relationer till tjänstepersoner i andra förvaltningar än de där de själva är placerade. Gävle kommun beskriver vikten av samarbete med strateger som arbetar med närliggande områden. Kommunen anser sig dra nytta av att arbetet är placerat på kommunledningskontoret eftersom det ger överblick över de utvecklingsområden som är på gång. Därmed skapas förutsättningar för att arbetet med romsk inkludering ska genomsyra den kommunala verksamheten. En romsk ungdom har exempelvis deltagit i Gävles generella satsning på valambassadörer. Trots detta anser kommunen att det kan vara svårt att få andra förvaltningar att ta eget ansvar för deras del i arbetet med romsk inkludering.

Uppsala kommun beskriver arbetet på samma sätt, å ena sidan har en romsk person deltagit som valambassadör, vilket kan ses som ett uttryck för att låta arbetet med romsk inkludering genomsyra verksamheten. Å andra sidan anser kommunen att det är en utmaning att få gehör för arbetet internt och att nå ut i organisationen. I Borås är det också till viss del en utmaning att få andra förvaltningar att ta ansvar för arbetet och ”stuprörstänk” lever kvar i kommunens arbete med mänskliga rättigheter, samtidigt visar kommunen på ett välfungerande arbete med somliga förvaltningar i andra frågor. Det framstår således som att möjligheterna för att arbeta tvärsektorielt med frågorna skiftar beroende på vilken del av kommunen som avses.

Insatser och metoder i utvecklingskommunerna för att främja romsk inkludering

I utvecklingskommunerna genomförs olika insatser och metoder för att arbetet med romsk inkludering ska utvecklas och främja romers förutsättningar för goda livsvillkor. Det framkommer att kommunerna arbetar olika intensivt med de olika delområdena i strategin för romsk inkludering, lokala förutsättningar och prioriteringar avgör vilken verksamhet kommunen satsar på. Några metoder kan användas på flera av strategins delområden, till exempel används brobyggare inom arbetsmarknad, skola och i social omsorg. Även utbildningsinsatser är ett centralt utvecklingsområde som tar sig flera olika former för många olika kommunala tjänstepersoner, till exempel fritidsledare, kommunala chefer eller handläggare inom socialtjänsten. Vissa arbetssätt kan kommunen ha nytta av i flera delar av sitt arbete. Nedan presenteras det mest framträdande arbete som utförs inom varje delområde av strategin.

Arbete

Inom området arbete har tre av utvecklingskommunerna anställt personal med romsk språk- och kulturkompetens. I Haninge är det Arbetsförmedlingen som har anställt en kundresurs med inriktning på romsk inkludering medan Borås och Stockholm har kommunala brobyggare som har en central roll i deras arbete med romsk inkludering. De sistnämnda kommunerna har båda arbetat med att kvalitetssäkra brobyggjarverksamheten under året. Riktlinjer har tagits fram för det *enskilda stöd* som Borås erbjuder sina romska invånare och i Stockholm har ett utredningsarbete pågått som syftar till att göra brobyggjarverksamheten mer ändamålsenlig. I båda fallen innebär detta kvalitetsarbete att förutsättningarna för uppföljning och möjligheten att mäta effekterna av brobyggjarverksamheten förbättras.

Stockholms stad har haft totalt åtta brobyggare varav fyra ungdomsanställda i kommunens jobbtorgsverksamhet. Jobbtorgen arbetar med evidensbaserade metoder och brobyggarna har handlagt cirka 400 individärenden under året.

I Borås är arbete ett av fyra prioriterade områden och fokus har legat på att bygga ett kontaktnät med Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, det privata näringslivet och kommunens enheter som arbetar med arbetsmarknad och försörjningsstöd. Även samhällsvägledaren i Gävle kommun har i viss mån arbetat med att etablera kontakter mellan kommunen och Arbetsförmedlingen och diskuterat samarbetsmöjligheter.

Det finns ett nationellt, egeninitierat, brobyggarnätverk för romska brobyggare. Nätverket samordnas av samhällsvägledaren i Uppsala. Brobyggare arbetar ofta självständigt och kan genom nätverket dra stor nytta av kollegor i andra kommuner som arbetar med liknande frågor.

Sedan några år tillbaka har Uppsala en öppen mottagning dit romer kan gå vid två tillfällen i veckan för att få samhällsvägledning. Mötena sker i

arbetsmarknadsnämndens lokaler och det finns utrymme för både bokade och spontana besök.

Under 2018 har Uppsala kommun slutfört en kompetenssatsning för tjänstepersoner i kommunens arbetsmarknadsförvaltning och för förtroendevalda. Kommunen har tagit hjälp av externa experter från Arbetsförmedlingen och Antidiskrimineringsbyrån i Uppsala Romskt informations- och kunskapscenter i Malmö.

Haninge kommun har uppmärksammat att många romer inte skriver in sig som arbetssökande på Arbetsförmedlingen och därför inte får tillgång till de insatser som erbjuds. Kommunen arbetar därför med uppsökande verksamhet genom hembesök som kombineras med inbjudningar till informationsträffar. Haninge kommun ingår även i ett regionalt projekt för personer som stått utanför arbetslivet under en längre tid. Projektet samordnas av Samordningsförbundet Östra Södertörn och samordnaren deltar i mån av tid för att bevaka att frågor som rör romer tas upp.

Bostad

Under 2018 har Boverket erbjudit kommuner och bostadsbolag utbildningsinsatser utifrån det vägledningsmaterial som myndigheten har tagit fram; Likabehandling av romer på bostadsmarknaden. Det kommunala bostadsbolaget i Gävle, Gavlegårdarna, har låtit hela sin personal ta del av utbildningen. En viktig aspekt i att möjliggöra detta är att Gavlegårdarna deltar i kommunens styrgrupp för romsk inkludering.

Två andra utvecklingskommuner anger att de gärna vill ta del av Boverkets utbildning men inte hunnit.

Insatser för att stärka civilsamhället

Utvecklingskommunerna arbetar aktivt gentemot det romska civilsamhället och stöttar lokala initiativ på olika sätt. Haninge och Borås har gjort det möjligt för romska föreningar att få kurser i föreningsteknik. Det är också vanligt att kommunen erbjuder lokaler för exempelvis danskurser och kvällsevenemang. Borås Stad stöttar även sin romska kulturförening genom att betala för simskola för föreningens kvinnliga medlemmar. Stockholms stad har inrättat ett särskilt kulturstöd som romska organisationer kan söka och det finns en ambition att främja fler romska föreningar, särskilt för unga och kvinnor.

I Gävle har kommunen ett nära samarbete med många delar av föreningslivet. Kommunen samverkar med det etablerade civilsamhället i form av Studieförbundet vuxenskolan som erbjuder föreningarna lokaler. Kommunen samarbetar också med Romska ungdomsförbundet och kvinnoföreningen Trajosko Drom, deras aktiviteter som syftar till att stärka den romska målgruppen, har använts som goda exempel. Kommunen har dragit nytta av dessa erfarenheter i sitt arbete. Kommunen samarbetar även nära den romska

föreningen i Gävle, till exempel med läxhjälpverksamhet och i arbetet med att ta fram en konstutställning.

Kommunerna behöver kontaktytor till romer som bor i kommunen och de romska föreningarna är viktiga plattformar för att föra fram synpunkter och önskemål. I de utvecklingskommuner där det finns romska föreningar spelar dessa en viktig roll i att rekrytera representanter till kommunala samråd, så är fallet i Borås och i Gävle. I Uppsala har kommunen drivit ett projekt i samarbete med Antidiskrimineringsbyrån och Uppsala Läns Bildningsförbund i syfte att starta en förening. Sedan några år driver kommunen träffpunkten Kafé Romano i syfte att stötta romska nätverk och föra dialog mellan kommunen och dess romska invånare. Uppsala kommun betonar nyttan av samverkan med det lokala civilsamhället i arbetet med romsk inkludering.

Hälsa

Romska ungdomsförbundet har under flera år fått bidrag för att utbilda hälsoinspiratörer. Två av utvecklingskommunerna har arbetat med hälsoinspiratörer under året. I Borås har ett 30-tal hälsoinspiratörer utbildats, varav de flesta är unga. Kommunen har också samarbetat med familjecentralen och fritids- och folkhälsoförvaltningen för att stärka romska kvinnor, bland annat genom att finansiera simskola. I Gävle har de unga romer som utbildades till hälsoinspiratörer under 2017 skapat en kvinnogrupp som fortsatt att arbeta hälsofrämjande. Kvinnogruppen har bland annat arrangerat träningsaktiviteter och gjort studiebesök i verksamheter som arbetar med kvinnohälsa och psykisk ohälsa.

I Haninge har det hälsofrämjande arbetet främst inriktats på äldre romer. Under 2017 pågick ett hälsoprojekt som visade att romer i kommunen över 60 år var i stort behov av hjälp med läkarkontakter och insatser för att öka det sociala umgänget. För att möta dessa behov har kommunen startat en romsk träffpunkt och anställt en person som kan hjälpa till med myndighetskontakter och som arrangerar aktiviteter i en trygg miljö.

Social omsorg och trygghet

Det arbete som har bedrivits i relation till socialtjänsten har främst rört utbildningsinsatser för socialtjänstens personal. I Uppsala och Stockholm har bland annat Socialstyrelsens material *I bemötandet tar framtiden form* använts. Deltagarna fick reflektera kring antiziganism och vilka åtgärder som skyddar mot diskriminering. Stockholms stad har två brobyggare anställda i de verksamheter som socialnämnden ansvarar för. Dessa brobyggare är anställda på avdelningen för stadsövergripande frågor och deras arbete syftar bland annat till att sprida kunskap om den diskriminering romer kan uppleva i kontakten med socialtjänsten. Under året har en mängd olika verksamheter i Stockholms stad utbildats, till exempel chefsnätverket för barn- och ungdomsfrågor, chefsnätverket för familjehemsvård och nyanställda socialarbetare. Staden anser att utbildningsinsatserna har gjort

medarbetarna bättre rustade för att bemötande av romer präglas av respekt och kompetens.

Utöver specifika utbildningsinsatser har brobyggare i utvecklingskommunerna kontakter med flera olika delar av den kommunala förvaltningen. I individärenden sker bland annat möten mellan socialtjänst och de team som arbetar med romsk inkludering.

Gävle kommun har arbetat med att skapa dialog mellan socialtjänsten och de romska invånarna. Under 2018 har två informationsmöten genomförts. Under träffarna har socialtjänsten presenterat sin verksamhet och besvarat frågor. Romer i kommunen anser att det är viktigt att fortsätta att arrangera träffar mellan romer och kommunen eftersom det är ett långsiktigt arbete att skapa förtroende mellan parterna.

Utbildning

Insatser inom delområde utbildning

I Uppsala har alla kommunens femteklassare sett teaterföreställningen *Katitzi* på Reginateatern i Uppsala. Varje pedagog som såg föreställningen med sin klass fick en bokkasse som var fylld med *Katitziboken*, *SO-boken Antiziganismen i Sverige* och annan information om romer i Sverige och deras historia. Några klasser har därefter fått besök av romer som tillsammans med kommunens samhällsväglare hållit efterföljande samtal om nationella minoriteter och mänskliga rättigheter.

Föreläsningar för elever har även genomförts i Borås, med hjälp av ett läromedel och en lärohandledning som har tagits fram av *Västarvet*.²² Under 2018 tog cirka 600 elever del av den föreläsning som arbetats fram och efterföljande samtal har hållits mellan elever och deras lärare.

För att undervisa yngre barn om romsk kultur och historia har Haninge kommun tagit fram en vandringsutställning. Utställningen är tillgänglig för såväl skolor som allmänheten och flyttar nu runt mellan bibliotek i Haninge och Stockholms stad.

I Stockholm arbetar Staden systematiskt med att utveckla arbetssätt som förebygger och motverkar diskriminering. Staden vill stärka alla elevers kunskaper om romer och har en variation av aktiviteter för att nå detta. Utbildningsförvaltningen i Stockholms stad har tagit fram ett nyhetsbrev till rektorer och anställt en pedagog på övergripande nivå för att stötta skolornas arbete i att lära ut romsk kultur och historia. Staden arbetar också med ett pilotprojekt där pedagoger utbildas till ambassadörer för mänskliga rättigheter. Utbildningen är skraddarsydd och är utarbetad i samverkan mellan Skolverket, Södertörns högskola och utbildningsnämnden i Stockholms stad.

²² Västarvet är en del av Västra Götalandsregionens satsning på natur- och kulturarv

Romska ungdomsambassadörer

Alla utvecklingskommuner har utsett två *romska ungdomsambassadörer*, det är romska ungdomar som har till uppgift att sprida kunskap om strategin för romsk inkludering till romska barn och ungdomar samt i viss mån till skolor. Arbetet med ungdomsambassadörer sker i Romska ungdomsförbundets regi och ambassadörerna har besökt samtliga utvecklingskommuner. En del av deras arbete är att sprida skolboken *Antiziganismen i Sverige*. Uppsala kommun beskriver att deras besök var givande, ambassadörerna träffade bland annat politiker och samtalade om kränkningar av romer under 1900-talet.

Modersmålsundervisning

I Borås Stad har det utvecklingsarbete som påbörjades under 2017 fortsatt. Det romska rådet anlätades för att hämta in intresseanmälningar för modersmålsundervisning från romska familjer och nu finns cirka 30 barn som får modersmålsundervisning på fyra olika varieteter. Under året har en lärare för resanderomani rekryterats.

I andra kommuner har det varit fortsatt svårt att finna modersmålslärare i romani chib. I Uppsala har kommunen annonserat vid ett flertal tillfällen utan att lyckas rekrytera någon lärare. Stockholms stad har en modersmålslärare och även där finns ambitionen att öka antalet modersmålslärare och antalet barn som deltar i modersmålsundervisningen. Haninge kommun ingår i en regional samverkansgrupp med representanter från utbildningsförvaltningen i Stockholms stad, Uppsala kommun och romska föreningar som syftar till att hitta gemensamma lösningar för att fler ska kunna ta del av modersmålsundervisning.

Ett annat utvecklingsområde för modersmålsundervisningen rör framtagning av utbildningsmaterial. Haninge kommun har bildat en arbetsgrupp som ska utveckla ett sådant material. Arbetsgruppen består av representanter från den romska kulturföreningen, modersmålslärare i romani chib, romska elever och föräldrar.

Study group

Läxhjälp för romska barn har varit en viktig del av Gävle kommuns arbete under 2018. Vid 19 tillfällen under året har kommunen arrangerat läsfrämjande och identitetsförstärkande aktiviteter i study group tillsammans med Studieförbundet Vuxenskolan. Aktiviteterna har främst ägt rum på stadsbiblioteket, men även studiebesök har genomförts och barnen har varit aktivt involverade i verksamhetens utveckling. Verksamheten har resulterat i en ökad medvetenhet om vikten av utbildning och gjort att fler barn vågar vara öppna med sin romska identitet. De barn som deltar i study group deltar också i modersmålsundervisningen i skolan. De goda resultaten från Gävle har gjort att även Borås har påbörjat ett liknande arbete under 2018.

Personal med romsk språk- och kulturkompetens

Tre av utvecklingskommunerna har personal med romsk språk- och kulturkompetens anställd i skolor. I Gävle och Borås arbetar en brobyggare i respektive kommun för att stärka romska barn och familjer med att nå en större måluppfyllelse i skolan. I Haninge tillkom en personell resurs i skolan efter dialog mellan det nybildade föräldranätverket och utbildningsförvaltningen. I Gävle har samhällsvägledaren också haft ett ansvar att fungera som länk mellan kommunen och romska ungdomar som inte har påbörjat eller fullföljt sin gymnasieutbildning. Detta arbete har lett till att kommunen har kommit i kontakt med ungdomar som de inte tidigare har lyckats nå.

Kultur och språk

Publika evenemang

En mängd olika aktiviteter har arrangerats i utvecklingskommunerna för att uppmärksamma och sprida kunskap om romsk kultur och historia under 2018. Flera minnesdagar har högtidlighållits under året, kommunerna har flaggat och haft publika program på olika kulturcentra under Internationella Romadagen den 8 april, resandefolkets högtidsdag den 29 september och Förintelsens minnesdag 27 januari. Ett exempel på sådan verksamhet är från Uppsala kommun som i januari 2018 arrangerade en temavecka under namnet Vi minns Förintelsen. Med hjälp av författaren Monica Hirsch och sakkunniga Fred Taikon och Ingrid Schiöler sattes fokus på förintelsen av romer och vikten av att minnas vår historia och alla människors lika värde.

Ett stort antal publika evenemang med olika inriktning har även arrangerats vid andra tidpunkter, bland annat:

- Haninge kommun har arrangerat en valdebatt om minoritetspolitik med ett 60-tal åhörare.
- Borås Stad har arrangerat Minoritetsdagen 2018 där programmet bestod av kulturinslag och föreläsningar om varje nationell minoritet.
- Gävle kommun har arrangerat en föreläsning om romernas långa historia i Sverige.
- Jami Faltin, segrare i tävlingen *Ortens bästa poet*, gästade Reginateatern i Uppsala kommun vid två tillfällen och läste sin poesi om att vara ung rom i Sverige.

Alla utvecklingskommuner har haft någon form av samarbete med bibliotek. Biblioteken är en bra arena att nå allmänheten med utställningar.

Uppsala och Gävle kommuner har även samarbetat med museum i utställningar om romsk kultur och historia. Arbetet har involverat romska barn och unga och processen med att ta fram utställningar framstår som en intressant metod för att reflektera kring identitet.

Skyltning av boplatser

I Stockholm har den romska minoritetens historia och plats i staden synliggjorts genom att skylta upp fyra romska boplatser. Arbetet har genomförts i samarbete mellan stadsdelsnämnderna Skarpnäck och Södermalm, Stadsmuseet, Historiska museet och den romska föreningen É Romani Glinda. Arbetet är sammanlänkat med boken *Romska liv och platser - berättelser om att leva och överleva i 1900-talets Sverige* som släpptes av Stockholms stads bokförlag i maj 2018.

Barnverksamhet

En annan verksamhet som bedrivits i Stockholms stad är en skribentverkstad för romska barn. Barnen, som var mellan sex och tolv år, träffade en författare och tog fram en berättelse som inspirerats av Pippi Långstrump. Berättelsen sändes därefter som en följetong på Sveriges Radio.

I Gävle, som har fokuserat på arbetet med barn och unga, har olika sorters kulturaktiviteter och dialogträffar arrangerats som ett komplement till läxhjälpen som erbjudits via study groups. Syftet har varit att stärka romska elever i sin identitet och främja deras medvetenhet om samrådsarbete och sina rättigheter.

Uppsala och Gävle kommuner har även samarbetat med museer i utställningar om romsk kultur och historia. Arbetet har involverat romska barn och unga och processen med att ta fram utställningar framstår som en intressant metod för att reflektera kring identitet.

Romsk delaktighet och inflytande

En viktig princip i arbetet med romsk inkludering är att romer själva är delaktiga i arbetet och har inflytande över beslut som rör dem. Här presenteras exempel på hur utvecklingskommunerna arbetar med delaktighet och inflytande.

Kommunanställda med romsk språk- och kulturkompetens

I arbetet med romsk inkludering är det viktigt att personer med romsk språk- och kulturkompetens involveras. Alla kommuner uttrycker att arbetet är beroende av personer som lätt kan knyta an till målgruppen, men de använder lite olika metoder och begrepp. I några kommuner kallas de samhällsvägledare, i andra brobyggare. Trots olika benämningar på rollen så fyller de en likvärdig funktion. De kan verka relationsbyggande och bidra till att öka den romska målgruppens förtroende och tillit och har därmed chans att mobilisera andra romer att engagera sig för romsk inkludering. Haninge kommun har som uttalad strategi att anställa romer på olika positioner i kommunens verksamhet.

Inflytande över styrdokument

Då nya strategier och handlingsplaner tas fram involveras romska organisationer och romer på olika sätt. I Stockholm har förslag till styrdokument remitterats till romska föreningar i Stockholms stad och samråd arrangerats av kommunstyrelsen. Flera nämnder i Stockholms stad genomför samråd i implementeringsskedet. Samrådsrepresentanter anser att samråden behöver bli mer meningsfulla, men synen på innehållet i den nya strategin är positiv.

Samråd

Samtliga kommuner uppger att de genomför någon form av samråd. Det sker i olika omfattning och form i olika kommuner. I Borås finns ett arvoderat romskt råd med representation från olika romska grupper. Rådet ger förslag och råd till kommunen och inhämtar synpunkter om hjälp- och servicebehov hos romer. Rådet är remissinstans i frågor som rör romer och representanterna hjälper även till med uppsökande verksamhet, det vill säga att ta direktkontakt med romer i olika frågor.

Involvera romer i styrgruppens arbete

Gävle kommun har arbetat aktivt med att involvera flera romska grupper och representanter i styrgruppens arbete. Kommunen arrangerar dialogmöten med romer om brobyggararbetet och socialtjänstens arbete. Även ett samråd med kvinnor om hälsofrämjande insatser har genomförts. Kommunen arbetar aktivt för att uppmuntra romer, särskilt ungdomar, till att engagera sig i arbetet för romsk inkludering.

Föräldranätverk

I Haninge har ett föräldranätverk bildats under året. Nätverket ska fungera som en plattform där föräldrar kan stärka varandra och föra en gemensam dialog med skolan. Föräldrar kan använda nätverket för att föra fram synpunkter som sedan kan hanteras på flera olika nivåer i kommunens verksamhet.

Skapa romska träffpunkter

Flera utvecklingskommuner har på olika sätt skapat mötesplatser för romer, både Uppsala, Haninge och Gävle arbetar aktivt med detta. I Uppsala finns Kafé Romano, en samlingsplats där samhällsvägledaren arrangerar olika temakvällar. Under sådana träffar kan kommunen även samla in synpunkter och förbereda samråd.

Mänskliga rättigheter

Alla utvecklingskommuner har styrdokument som i någon mån kopplar arbetet med romsk inkludering till mänskliga rättigheter.

Borås Stad beskriver att deras likabehandlingsplan ger en grund att stå på och styrdokumentet utgör tillsammans verktyg för påtryckning och förändring av arbetssätt. Kommunernas arbete med romsk inkludering ingår

därmed i det generella arbetet med att leva upp till de mänskliga rättigheterna. I Stockholm är det särskilt tydligt då den strategi för romsk inkludering som staden antog under 2018 tar sin utgångspunkt i flera av FN:s konventioner om mänskliga rättigheter. Rättigheterna anses uppnås då icke-diskriminering råder. Då strategin är direkt kopplad till stadens generella uppföljningssystem finns en tydlig röd tråd mellan strategi och praktik.

Stockholms stad drar också nytta av det generella arbete som genomförs inom ramen för stadens MR-arbete på annat sätt. Staden har bland annat tagit fram en webbutbildning om skyddet mot diskriminering och en del av utbildningen handlar om rasism, inklusive antiziganism och skyddet för de nationella minoriteternas rättigheter.

Det praktiska arbetet med icke-diskriminering är framträdande i flera utvecklingskommuner. I Gävle, där arbetet med romsk inkludering är en del av arbetet med social hållbarhet, kan det praktiska arbetet för mänskliga rättigheter ta sig uttryck genom att berätta för romer om vilka rättigheter och skyldigheter som de har. Kommunen samlar också in romska gävleborgers erfarenheter av diskriminering som de utsätts för och synliggör dem genom en konstutställning och föreläsningar.

Även i Uppsala har kommunen arbetat utvecklingsinriktat för att omsätta de mänskliga rättigheterna i praktiken. Fyra pilotverksamheter: fritid, förskola, arbetsmarknad och konstmuseum har arbetat människorättsbaserat och under 2019 ska kommunen ta fram ett utbildningsmaterial så att andra verksamheter ska kunna ta del av arbetet. Den lokala antidiskrimineringsbyrån i Uppsala har medverkat i utbildningar och kommunen lyfter fram samverkan med lokala aktörer som en framgångsfaktor.

I samtliga utvecklingskommuner är synliggörande av diskriminering kombinerat med utbildning om romer och romsk kultur ett verktyg för att motverka fördomar. Varje år genomförs flera utbildningar och allt fler tjänstepersoner, förvaltningar och politiker kommer i kontakt med personal som arbetar med frågor som rör nationella minoriteters rättigheter. Haninge kommun exemplifierar detta genom att beskriva att upphandlingsenheten har varit i kontakt med samordnaren för att undersöka hur lagstiftningen om nationella minoriteter har betydelse för vilka krav som ställs på kommunen vid upphandling av en ny plattform för e-tjänster.

Jämställdhet

Utvecklingskommunerna har arbetat olika intensivt med jämställdhet under 2018. Alla kommuner har skrivningar som rör jämställdhet i sina styrdokument. Det syns i arbetet med samråden där flera kommuner (Uppsala, Haninge, Gävle) anger att de arbetar för att få en jämn spridning i minoriteternas representation vad gäller både kön, ålder och romsk grupptillhörighet. Två kommuner (Gävle och Haninge) uppger i redovisningen till Länsstyrelsen att de intervjuer och behovsinventeringar med romer som

genomfördes under år 2016, har varit viktiga även för 2018 års verksamhet. Bland annat var det fler romska kvinnor än män i Gävle som dolde sin romska identitet och i Haninge framstod behovet av vägledning större hos romska kvinnor än hos romska män. I båda kommunernas arbete har kvinnor prioriterats särskilt. I Haninge riktas den uppsökande verksamheten och informationsmöten särskilt till kvinnor. Kommunen satsar på att hitta arbetsplatser som ska passa romska kvinnor utifrån individuella förutsättningar och behov. I Gävle har cirka 30 kvinnor involverats i aktiviteter via kommunen. Därutöver fick kommunen ett litet bidrag för hälsofrämjande insatser för en romsk kvinnogrupp under 2018. Satsningen har stärkt dem på flera olika sätt, aktiviteterna har främjat hälsa genom träning och ökat sammanhållningen. De har också genomfört ett studiebesök i en annan romsk kvinnoförening (Trajosko Drom).

Borås kommun har också arrangerat särskilda aktiviteter för kvinnor, bland annat har simundervisning och särskilda kvinnokvällar genomförts med hjälp av den kvinnogrupp som finns i romska rådet och romska föreningen.

För övriga kommuner framstår arbetet med jämställdhet som ett utvecklingsområde.

Utvecklingskommunernas utmaningar och möjligheter att lära av varandra

Vid en genomgång av utvecklingskommunernas redovisningar framstår det som att de i ganska hög grad brottas med samma utmaningar. I vissa frågor har någon eller några kommuner kommit vidare genom ett utvecklingsarbete och kan kanske vara ett stöd för övriga utvecklingskommuner. Detta visar på vikten av att utvecklingskommunerna fortsätter att träffas och diskutera metodutveckling.

Skör kompetensförsörjning och avsaknad av långsiktighet

I flera av utvecklingskommunerna finns det få anställda som har romsk språk- och kulturkompetens. Samtidigt beskrivs dessa personer som mycket viktiga för arbetet med romsk inkludering. Medarbetare med romsk bakgrund är oftast en förutsättning för att skapa förtroende mellan kommunen och den romska målgruppen. I två kommuner (Haninge och Gävle) har brobyggare slutat under året vilket lyfts fram som ett problem. Lösningarna har blivit tillfälliga vilket påverkar långsiktigheten i arbetet. I Stockholm och Borås är brobyggareverksamheten mindre sårbar då det finns fler brobyggare som arbetar tillsammans som ett team. I Borås är två av fyra brobyggare visstidsanställda vilket lyfts fram som en risk. Uppsala kommun beskriver att utvecklingsarbetet för romsk inkludering kräver en finansierad långsiktig lösning liknande den som finns för kommuner som ingår i förvaltningsområdena för finska, meänkieli och samiska. Det är viktigt att medarbetarna kan känna trygghet i sin anställningsform annars riskerar kommunen att förlora kompetens och tvingas utbilda nya personer.

Vikten av långsiktighet beskrivs också i relation till utvecklingskommunernas grunduppdrag – att främja romsk inkludering. Samtliga utvecklingskommuner beskriver vikten av att deras arbete får fortsätta och att långsiktighet krävs för att skapa beständiga framsteg. Borås beskriver att det är tidskrävande att arbeta tillitsbyggande, något som är nödvändigt då förtroendet mellan offentliga aktörer och romer har varit lågt. Gävle kommun lyfter fram att det tar tid att skapa effektiva metoder och långsiktiga strukturer. Uppsala och Borås uppger också att det tar tid att nå ut i den egna organisationen och skapa förändringar i andra förvaltningar än de som leder arbetet med romsk inkludering. Avsaknad av långsiktighet i finansieringen för arbetet med romsk inkludering innebär alltså att den struktur för arbetet som krävs uteblir.

Utvecklingsinsatser för civilsamhället

Även i civilsamhällets arbete är finansiering en nyckelfråga. Gävle kommun anger att det är en utmaning för lokala romska organisationer att hitta långsiktiga former för och hållbar finansiering till fortsatt arbete med kultur-, språk- och hälsofrämjande aktiviteter för den romska målgruppen. I Stockholms stad finns en motsatt problematik, där har kulturnämnden sett att få romska organisationer söker stadens ordinarie kulturstöd. Därför har staden haft ett särskilt bidrag under 2018 som romska organisationer kan söka för att utveckla sin kulturverksamhet. Få aktörer har dock sökt detta stöd och därför behöver staden hitta nya sätt att nå ut till det romska föreningslivet.

Samrådsarbetet behöver utvecklas

Trots ett idogt arbete med samråd lyfts samrådsarbetet fram som ett utvecklingsområde i flera kommuner. I Stockholm anser minoriteten att samråden behöver bli mer meningsfulla medan Uppsala har svårt att få kontinuitet i deltagandet. Både Uppsala och Gävle beskriver att det är svårt att få representation från alla romska grupper. I Haninge ska samrådsstrukturen utvecklas och ta stöd av det minoritetspolitiska program som är under utveckling. Kommunen vill skapa en struktur där romer har möten med flera olika förvaltningar istället för att, som tidigare, ha träffat processledaren som sedan tagit frågorna vidare till de olika förvaltningarna.

Behov av fortsatta utbildningsinsatser och kortsiktighet i statliga myndigheters stöd

Utvecklingskommunerna beskriver att arbetet med utbildningsinsatser är viktigt och behöver fortsätta. Det gäller både kommunernas arbete gentemot allmänheten, den egna personalen och de romska invånarna. Det kan ta lång tid för kommunerna att dra nytta av de insatser som olika statliga myndigheter erbjuder. Både Uppsala och Haninge har sedan föregående år haft en ambition att utbilda socialtjänstens personal med hjälp av metodmaterialet *I bemötandet tar framtiden form* som Socialstyrelsen har tagit fram. Arbetet är inte slutfört i Uppsala och har ännu inte påbörjats i Haninge.

Liknande problem rör utbildningen *Likabehandling av romer på bostadsmarknaden* som Boverket tagit fram. Under senhösten 2018, innan regeringen hade beslutat om en fortsättning för ovanstående utbildningsuppdrag, ledde ovissheten om uppdragets fortsättning till oro. Kompetensutvecklingsinsatser tar tid att förbereda. Uppsala kommun skriver att de har använt mycket tid till att identifiera och ta kontakt med nyckelpersoner i kommunen som kan verka för att genomföra Boverkets utbildning för hyresbolag och hyresvärdar i Uppsala.

Länsstyrelsens analys och rekommendationer för fortsatt arbete

Länsstyrelsen konstaterar att flera av utmaningarna är återkommande. Utmaningarna är i hög grad de samma som rapporterats föregående år. Därutöver råder en resursbrist på i stort sett alla av strategins delområden vilket gör att arbetet har svårt att få genomslag på nationell nivå. Samtidigt visar utvecklingskommunernas verksamhet att arbetet med romsk inkludering kan påverka levnadsvillkoren för romer och att det arbete som genomförts gör skillnad.

Kommunal verksamhet

Positiva resultat

Arbetet på kommunal nivå är viktigt. Romska invånare berörs direkt av de insatser som kommunerna genomför och det är främst på den kommunala nivån som bestämmelser som reglerar nationella minoriteters rättigheter får betydelse. I de kommuner som får utvecklingsbidrag drivs utvecklingsprocesser och i flera fall har kommunerna hittat sätt att ta sig an och ändra negativa mönster.

Utvecklingskommunerna arbetar inte med alla delområden inom strategin. Det saknas kapacitet för att arbeta med alla områden samtidigt, men där satsningar görs sker framsteg. Några exempel på detta är de *study groups* som Gävle kommun driver och som resulterat i att många romska ungdomar har slutat att dölja sin identitet. I Borås har kommunen, genom att involvera och arvoda företrädare för olika romska grupper, möjliggjort att fler romska ungdomar får modersmålsundervisning. För att nå majoritets-samhället och bryta fördomar har Uppsala kommun gjort en stor teatersatsning som nått nästan 1 500 barn. I Stockholms stad har skyltning av romska boplatser kommit till stånd för att synliggöra romers historia och plats i staden. Haninge kommun har skapat en träffpunkt som kunnat bryta äldre romers isolering och där de samtidigt har fått hjälp med vårdkontakter. Slutligen så har flera av utvecklingskommunerna arbetat med kvalitetsutveckling av brobygggarverksamheten och nått flera hundra individer med insatser. De goda resultaten visar att arbetet har betydelse och bör fortsätta. Dessa insatser bidrar även på långt sikt till att romers kultur och historia blir en naturlig del i det offentliga rummet.

Utmaningar i utvecklingskommunerna

Avsaknad av dokumentation

I flera fall drar kommunerna nytta av de metoder som andra kommuner tar fram, till exempel har Borås Stad inspirerats av Gävle kommuns *study groups*. Men ingen kommun beskriver att de har dokumenterat sitt arbete på ett vis som gör att andra kommuner snabbt kan ta till sig av metoderna. Utvecklingskommunernas framsteg behöver spridas.

Projektorienterad verksamhet

Det mest bekymmersamma är att flera kommuner ger uttryck för en oro över vad som kommer att hända med arbetet när perioden som utvecklingskommun är över. Utan statligt stöd riskerar arbetet att begränsas kraftigt. Avsaknaden av långsiktighet i finansieringen bidrar till att arbetet kan betraktas som projektverksamhet som kan avvecklas då statsbidragen tar slut.

Översyn av metoder för att utbilda brobyggare

En viktig del av arbetet med att skapa förutsättningar för kommuner att kunna anställa personer med romsk kultur- och språkkompetens är brobyggartutbildningarna. Samtidigt som dessa utbildningar har varit avgörande för att skapa en bas i det kommunala arbetet finns det flera utmaningar. Det har varit svårt att fylla högskolans platser och de befintliga deltagarna har haft olika förutsättningar för att kunna fullfölja utbildningen. Flera har avbrutit utbildningen som därmed blir ineffektiv och dyr. De kommuner som har anställda brobyggare har i flera fall saknat kunskap om hur brobyggarna kan passa in i den kommunala verksamheten på ett lämpligt sätt. Med de erfarenheter som nu finns bör brobyggartutbildningen ses över för att utformas på ett sätt så att personer med romsk språk- och kulturkompetens kan genomgå utbildningen.

En romsk organisation betonar att brobyggjarrollen utgör en viktig del i det kommunala arbetet och menar på att det är av vikt att kommunen inser vilket stöd en brobyggare kan utgöra. Samma organisation ser även att brobyggarmetoden bör fortsätta att förstärkas då organisationen anser att den är det viktigaste verktyget för att nå strategins målsättning.

Kortsiktig finansiering

Utvecklingskommunernas kortsiktiga finansiering kan också påverka arbetets legitimitet och status. Länsstyrelsen har i tidigare rapportering (årsrapporten 2017) beskrivit att det kan vara svårt att få gehör för arbetet med romsk inkludering i andra förvaltningar än den som har grunduppdraget. Denna synpunkt återkommer. Flera av tjänstepersonerna som arbetar med romsk inkludering i kommunerna vittnar om att det är svårt att få andra förvaltningar att ta ansvar för arbetet. Detta omfattar även de utvecklingskommuner där arbetet organiseras utifrån en övergripande kommunledningsnivå.

Glapp mellan statlig och kommunal nivå

Två av utvecklingskommunerna (Uppsala och Stockholm) lyfter också att det finns ett glapp mellan de satsningar som görs på statlig och kommunal nivå. Då myndigheter får uppdrag inom strategin bör de involvera kommuner i arbetet för att bättre anpassa arbetet till de förutsättningar som finns på kommunal nivå.

Behov av kunskapshöjande insatser om samråd

Ett annat utvecklingsområde som flera av utvecklingskommunerna delar är samrådsarbetet. I något fall har samråd enbart hållits mellan kommunens tjänsteperson som arbetar med romsk inkludering och den romska minoriteten. Andra delar av kommunen har således inte haft forum för samtal med den nationella minoriteten romer utan tjänstepersonen har varit mellanhand. I andra kommuner har det varit svårt att få kontinuitet i samrådsarbetet, få har velat delta i återkommande möten eller så har urvalet av representanter kritiserats. Kommunerna är skyldiga att samråda men saknar kontaktvägar till målgruppen. I ett fall har hela samrådsgruppen slutat. Det finns också exempel på kommuner där samrådsarbetet fungerar väl. Eftersom kraven på hur samråd ska genomföras har förstärkts behövs kunskapshöjande insatser kring samråd.

Två romska organisationer framhåller att det på lokal nivå behövs kunskapshöjande insatser om den reviderade minoritetslagstiftningen.

Fler kommuner behöver arbeta med romsk inkludering

Idag är det få kommuner som involveras i arbetet med strategin för romsk inkludering. Enligt den enkät till landets kommuner som Länsstyrelsen redovisade i föregående års rapportering är det endast 17 kommuner som bedriver något slags arbete med strategin. Det innebär att 273 av landets kommuner saknar insatser. Om målen med strategin ska nås behöver arbetet intensifieras. Länsstyrelsen anser att det borde vara möjligt för fler kommuner att få löpande och långsiktiga bidrag.

Två romska organisationer ser ett behov av att regeringen ska prioritera romsk inkludering, särskilt i relation till den lokala nivån. De poängterar att alla kommuner som fått särskilt statsbidrag för romsk inkludering bör få förutsättningar att fortsätta arbetet. Om detta inte sker finns en överhängande risk att arbetet stagnerar och att erfarenheter från pilot- och utvecklingskommunernas arbete inte tas tillvara.

Myndigheternas arbete behöver intensifieras

Arbete pågår på alla områden som identifierats av strategin och flera statliga myndigheter är involverade i arbetet med romsk inkludering. Precis som i arbetet med kommunerna är flera av de insatser som bedrivs framgångsrika. Goda pilotprojekt pågår, särskilt vad gäller utbildningsverksamhet. Skolverkets försök att utbilda lärare till MR-ambassadörer med särskilt fokus på romsk inkludering är ett intressant exempel. Både Boverket och

Socialstyrelsen har sedan några år tagit fram utbildningsmaterial och försöker nå ut med detta material. Det ska även informera om hur man kan skapa inkluderande arbetsätt med koppling till romsk inkludering. I ett nationellt perspektiv är det dock få individer som nås av dessa utbildningsinsatser. Det är inte enbart en resursfråga. Boverket har haft svårt att hitta deltagare till utbildningen och har börjat samverka med Socialstyrelsen för att nå ut till fler. Det tar tid att hitta nyckelpersoner i kommunerna och att förbereda utbildningsinsatser. Därför är det viktigt att myndigheternas satsningar är långsiktiga och att de inte avslutas innan de har kunnat ge avtryck.

Fler myndigheter visar på behovet av utökade satsningar. MUCF beskriver att det finns ett stort behov av att tillföra resurser till båda deras uppdrag. Det finns ett stort söktryck på de bidrag som myndigheten fördelar till romska organisationer som arbetar med hälsofrämjande och verksamheten för att stimulera kunskap om föreningslivet är underfinansierad. Arbetsförmedlingen beskriver att ett viktigt strategiskt arbete har bedrivits på central nivå men det är dock tveksamt om strategiarbetet har nått den lokala nivån.

En romsk organisation anser att Arbetsförmedlingens arbete bör justeras och att brobyggarfunktionen fortsatt bör få utgöra en viktig del i myndighetens arbete. De anser även att brobyggarnas arbete bör tydliggöras så att de i större utsträckning kan fungera som en tydligare länk mellan den romska målgruppen, arbetsförmedlare, arbetsgivare och i kontakten med kommunen.

Även inom områdena som rör kultur och språk ser Länsstyrelsen att arbetet behöver växlas upp i syfte att skapa långsiktiga och bestående förändringar. Rätten till språk och kultur är centrala delar i den nationella minoritetspolitiken och utgör viktiga delar i en människas identitetsskapande. Romers mångfacetterade kultur och språk är en viktig och naturlig del i den svenska historien och fler bör ha kunskap om hur den påverkat och präglat den svenska historien.

Gemensamma utmaningar

Omfattande satsningar på varje delområde

De flesta myndigheter och samtliga utvecklingskommuner skriver i sina redovisningar att arbetet behöver fortsätta. Strategin för romsk inkludering är omfattande och de satsningar som hittills genomförts har varit uppdelade på samtliga delområden inom strategin. Den nulägesbeskrivning som Länsstyrelsen rapporterade i december 2018, visar att diskrimineringen mot romer fortsätter och att det finns fortsatta hinder i samhället som gör att romer inte kan tillgodogöra sig sina rättigheter. Hindren finns fortsatt inom skolan, på arbetsmarknaden, på bostadsmarknaden och inom området hälsa och social omsorg.

Omfattande rapportering

Det område där Länsstyrelsen har aviserat att det bör satsas mindre resurser är på uppföljning av utvecklingen på området. Detta framgår även av Statskontorets utvärdering om styrningen av strategin av romsk inkludering.²³ Idag sker en årlig rapportering av både myndigheternas och kommunernas verksamhet, därutöver har två fördjupande nulägesbeskrivningar gjorts sedan strategin tillkom. Den romska minoriteten ingår också i den rapportering som Länsstyrelsen och Sametinget gör för samtliga nationella minoriteter. Därutöver har Statskontoret utvärderat strategins styrning och en utredning har genomförts för en översyn av minoritetspolitiken. Området är alltså belyst utifrån olika perspektiv och den romska minoriteten har involverats vid samtliga tillfällen. Vid samråd med Länsstyrelsen har flera representanter för det romska civilsamhället gett uttryck för en frustration över att utredningsarbetet inte leder vidare till faktiska förbättringar. Då få förändringar hinner ske under ett år föreslår Länsstyrelsen att de årliga uppföljningarna kan bli mindre omfattande.

Tillför resurser eller prioritera

Alla områden i strategin är viktiga och områdena går in i varandra. Till exempel behövs utbildningssatsningar för att bryta fördomar mot romer och att skapa ett jämlikt bemötande av alla barn i skolan. Att våga vara öppen och stolt över sin identitet är viktigt för att ha en god hälsa. En dålig hälsa har konsekvenser för förmågan att utbilda sig och arbeta. Att kunna vara öppen om sin identitet och känna en stolthet över den är som tidigare nämnts en viktig utgångspunkt i den nationella minoritetspolitiken.

Barn omfattas genom de insatser som sker på skolans område men få satsningar har nått ut till kvinnor. Under 2015 hade Länsstyrelsen ett uppdrag att se över jämställdhet inom strategin för romsk inkludering.²⁴ I fokusgrupper som genomfördes framkom att både kvinnor och män i första hand blir bemötta som romer och att jämställdhetsfrågan kommer i andra hand eller inte alls.²⁵ I en tidigare rapport från Diskrimineringsombudsmannen framgår dock att romska kvinnor kan bli utsatta för multipel diskriminering i större utsträckning än män.²⁶ I Länsstyrelsens nulägesbeskrivning som redovisades i december 2018, saknades förutsättningar att göra analyser utifrån kön. Myndigheten skrev att jämställdhetsperspektivet fortsatt måste belysas och ges resurser i fortsatta insatser inom strategin för romsk inkludering.

De utvecklingskommuner som genomför insatser som specifikt riktar sig till romska kvinnor uppger att de gör skillnad. Myndigheten ser dock att insatser

²³ Statskontoret. Utvärdering av styrningen av strategin för romsk inkludering, 2018:13

²⁴ Uppdrag angående jämställdhet inom strategin för romsk inkludering, A2013/4258/DISK

²⁵ Redovisning av uppdrag angående jämställdhet inom strategin för romsk inkludering

²⁶ Diskrimineringsombudsmannen, Romers rättigheter. Diskriminering, vägar till upprättelse och hur juridiken kan bidra till en förändring av romers livsvillkor

inom området behöver prioriteras ytterligare i syfte att kvinnors rättigheter ska bli tillgodosedda.

För att nå målen i strategin behöver arbetet intensifieras inom alla områden och resurser behöver tillföras. Ett annat sätt att resursförstärka arbetet är att prioritera ett eller flera av områdena.

Länsstyrelsens rekommendationer

Utifrån ovanstående analys rekommenderar Länsstyrelsen följande:

- Inrätta ett nytt statsbidrag för kommuners arbete med romsk inkludering. Statsbidraget bör vara långsiktigt och likna det som finns för kommuner som ingår i förvaltningsområden för finska, samiska och meänkieli. Ett sådant långsiktigt statsbidrag bör ersätta den form av finansiering som pilot- och utvecklingskommuner har fått sedan 2012, och dessa kommuner bör ingå i det långsiktiga arbetet.
- Ge Länsstyrelsen ökade resurser samt uppdrag för att dokumentera och sprida kunskap om utvecklingskommunernas erfarenheter.
- Gör en översyn av brobygggarutbildningen och möjliggör andra metoder för att öka antalet personer med romsk språk- och kulturkompetens i kommunernas arbete.
- Främja samverkan mellan kommuner och statliga myndigheter. Statliga myndigheters utbildningsuppdrag bör vara långsiktiga och uppdragen bör ta hänsyn till de förutsättningar som råder på lokal nivå.
- Ge lämpliga myndigheter i uppdrag att genomföra kunskapshöjande insatser om samråd. Länsstyrelsen skulle välkomna ett sådant uppdrag om ytterligare ekonomiska resurser tillskjuts.
- Förändra de årliga kraven på återrapportering av uppföljningen av strategin.
- I första hand bör en resursförstärkning ske inom alla strategins områden. Om inte samtliga områden kan förstärkas bör i andra hand strategins delområden utbildning och arbete prioriteras.
- Se över hur offentliga aktörer på ett bättre sätt kan möta romska kvinnor utifrån deras individuella förutsättningar och behov.

Den rom som fyller 20 år 2032 ska ha likvärdiga möjligheter i livet som en person som inte är rom.